

UJ ÉLET

NEMZETPOLITIKAI+SZEMLE

S Z E R K E S Z T I K

DR. ANTAL ISTVÁN ES DR. VITEZ-NAGY IVÁN

B U D A P E S T

TARTALOM

Dr. Antal István: Termelés, vagy nemzet?	123
Weis István: Magyarország Európában	127
Barbarits Lajos és Boross Sándor költeményei	137, 138
Kerék Mihály: Az új nemzedék problémája	139

FIGYELŐ:

Dr. Farkass Jenő: Prohászka Ottokár	145
Dr. Cz. I.: A fiumei kikötő	149
Szász Béla: A föderalista Jugoszlávia	150

KÖNYVEK:

Zulawski könyve körül. (A szerző és kritikusok megjegyzései.) — Fábíán László: Debussy és művészete. (Bánrév György) — A munkásvándorlások és a faji kérdés. Három külföldi könyv. (Dr. G. Gy.) — Geo Clifford: A lassós leány (h. s.) — Két költő. Radó Antal: Magyar sirámok és egyéb költemények. Holicsy Gyula: Minden mindegy. (—gyó.—) — Gragger Róbert: Magyar népballadák. (Kozocsa Sándor dr.) — Kiállítás: Székely fiatalok (N.)	156—161
---	---------

Az Új Élet Kiadóhivatalának kérése az olvasóhoz és az előfizetőhöz:

Kérjük mindazokat, kiknek kezei közé jut az Új Élet e száma, ne dobják félre azt és ne térjenek annak elolvasása után napirendre felette. Az a **pár pengő**, melyet előfizetési díj fejében az olvasótól és minden szépért és jóért lelkesedő magyar embertől kérünk, könnyen nélkülözhető a legcsekélyebb jövedelem mellett is, nekünk pedig minden **új előfizető** egy-egy újabb **győzelmes állomást** jelent a magyar jövőért vívott küzdelmes harcainkban.

Negyedéves és féléves előfizetőinket kérjük, hogy e számmal lejáró előfizetésüket megújítani sziveskedjenek a mellékelt csekkbefizetési lap felhasználásával.

Az Új Élet

megjelenik **minden hónapban 3—5 ivnyi terjedelemben**. Előfizetési ára **negyedévre: 3 pengő, félévre: 6 pengő, egész évre: 12 pengő**.

Egyes szám ára 1 pengő.

Aki 10 előfizetőt gyűjt lapunknak, az teljesen **ingyen** kapja egy évig az „Új Élet”-et. Gyűjtőiveket készséggel küld a Kiadóhivatal.

Az előfizetési összeget a Centrum Hitelszövetkezethozetnél lévő folyószámlánkra (**Budapest. IX., Ferenc-körut 38**) kell befizetni **postautalványon** vagy a mellékelt **csekk befizetési lapon** (csekk számla szám: 53.336).

U J É L E T

NEMZETPOLITIKAI SZEMLE

Felelős szerkesztő dr. vitéz NAGY IVÁN

Főszerkesztő dr. ANTAL ISTVÁN

Főmunkatársak :

Dr. Bernát Gyula

Dr. Czakó István

Dr. Farkass Jenő

TERMELÉS, VAGY NEMZET?

A földreform kérdése nem tud nyugvópontra jutni. Hiába jelentik ki az „illetékesek”, hogy a földreform-akció befejezést nyert s hiába adja át magát az Országos Földbirtokrendező Biróság a mulandóságnak, a földreform kísértete itt járkal közöttünk s reáveti riasztó árnyékát a magyar közélet nyugalma. Mi az az egymillió kétszázézer hold, mondják az egyik oldalon, amely a „nagy kezekből” a „kis kezekbe” került, megjavította-e észrevehetően a magyar föld igazságtalan megosztását és felemelkedést, szociális megnyugvást hozott-e azoknak a néprétegeknek, amelyekért ezt a nagy nemzetpolitikai reformot tető alá hozták? Mit változtat a nemzetélet belső erőelosztásán és társadalmi rétegződésén, hogy a kisbirtok a földreform következtében nem 44²/₀o. hanem 50²/₀o-ot foglal el az ország művelhető területéből, jelent-e mélyreható társadalmi átalakulást a nemzet egyeteme szempontjából, hogy két-háromszázézer nincstelen 5—10 hold földhöz jutott, amivel különben — tőke, felszerelés, hozzáértés híján — most nem is tud mit kezdeni?!

A földreform megrendítette a mezőgazdaság alapjait, hangzik a válasz a tuloldalról, felbecsülhetetlen károkat okoz a nemzeti jövedelemnek s azáltal, hogy időtlen-időkre toltta ki a megváltást szenvedett földbirtokosok kártalanítását, súlyos és méltánytalan veszteséget zudit a közép és nagybirtokosság nyakába. Szó sem lehet tehát arról, hogy a földreform kérdése azok között a keretek között, amint azt a reform alkotói eredetileg elképzelték, megvalósuljon és ez a „demagógok” által hajánál fogva előreráncigált „forradalmi” kérdés továbbra is megzavarja a termelés biztonságát és folytonosságát. Az az egymillió katasztrális hold is, amelyet a földbirtokrendező bíróság szétszított, óriási veszteséget okoz a nemzeti termelés évi mérlegében; arra gondolni pedig, hogy a földreform kérdése szélesebb és mélyebb keretek között nyerjen megvalósulást és ezáltal ne százézer, de esetleg ötször vagy tizszer annyi új erős, független kisexisztencia erősítse meg a széthulló magyar társadalom fundamentumát, egyet jelentene az ország gazdasági összeomlásával. „Ez esetben — írja az egyik tiszteletreméltó, puritán főúri vezére a nagybirtokoságnak — az ország gazdasági termelése beláthatatlan időre vissza-

esnek. A társadalmi összetartozás ereje meglazulna, ez pedig nem szolgálná Magyarország érdekeit, hanem éppen ellenségeink olyan céljait, amelyek Magyarország gyengítésére vannak felépítve." Ezt a komor és vésztló képet látva, mindenki, aki őszinte igyekezettel törekszik, az ország talpraállítására, ha még oly lelkes hive is a föld helyes és igazságos megosztására irányuló mozgalomnak, feltétlenül visszarettenne ettől a bizonytalan „sötétbeugrástól”, amely tehát az említett agrárvezér szavaival élve, egyéb eredményeket alig szülne, mint megkönnyitené a magyarország romlására törő ellenségeink helyzetét.

Ha azonban a magyar konszolidáció vajudását szemléljük, azok között az akadályok között, amelyek a magyar nemzetélet megújulásának útját keresztezik, nem csupán gazdasági tényezőkkel találkozunk, fájdalom, nemcsak anyagi bajokkal, amelyek a termelés fejlesztésével orvosolhatók, avagy a termelés színvonalának fenntartásával megelőzhetők. Sőt a gazdasági, a termelési problémák — bármi életbevágók is önönmagukban — eltörpülnek az egyéb problémák mellett s számos olyan vérző seb, erélyes beavatkozást váró teendő van társadalmi szociális és erkölcsi téren is, amely egy cseppet sem súlytalanabb a termelési kérdéseknél s amelyet éppen ezért feltétlenül és sürgősen rendezni kell, ha a termelés rovására is.

Bármily sokra is értékeljük az u. n. „pénzügyi konszolidáció”, az „államháztartás egyensulya” érdekét, egy cseppet sem taksáljuk alább a szociális konszolidációnak azt az érdekét sem, hogy millió és millió fajtánkbéli, dolgozó, verejtékező, termelő magyar ember, aki eddig nem volt otthon a saját hazájában, földhöz, fedélhez, az önálló lét és boldogulás ez elemi feltételeihez juthasson. És a szociális konszolidációnak ez az érdeke van olyan fontos tényezője az egyetemes nemzeti konszolidációnak, amely mellett komoly megfontolás tárgyává kell tennünk, hogy — ha egyéb módon megoldani nem sikerül — bizony számot kell vetni a mezőgazdasági termelés átmeneti hanyatlásával is és még ennek az árán is nyugvópontra juttatni a magyar nemzetéletnek ezt az existenciális kérdését. Mert a magyarság mai külső és belső helyzetében mindennél — még az államháztartás egyensulyánál is — fontosabb követelménye a messzetekintő, céltudatos, szerves, nemzeti reálpolitikának, hogy a magyar nemzeti organizmusnak azt a belső egészségtelen, egyensúlytalan erőtagozódását, amely a legfontosabb nemzeti vagyonnak aránytalan és igazságtalan megosztásából fakad s amely végeredményében az oka minden társadalmi, gazdasági, szociális és politikai betegségnek, megszüntessük s a gazdasági, társadalmi energiákat az egészséges nemzetélet követelményeihez képest átcsoportosítsuk. Egy szilárd, szociális gerendázatu nemzet játszva heveri ki azokat a nehézségeket, amelyek a termelés színvonalának átmeneti hanyatlásából származnak, viszont a „leggránitabb” gazdasági pilléreken nyugvó ország is a kés hegyén táncol, ha hiányzanak a szociális megnyugvásnak és társadalmi igazságosságnak elemi feltételei. Arra a kérdésre tehát, — ha ez ebben a merev és célzatos formájában egyáltalán felmerülne, — hogy a mezőgazdasági termelés csorbulása, avagy az egyensúlytalan és igazságtalan szociális helyzet fenntartása az elviselhetőbb teher egy országra nézve, még akkor is habozás nélkül tudnánk megadni a választ, ha nem volnánk tisztában a modern államfejlődésnek azzal

a ferde és veszedelmes irányával, amely a par excellence gazdasági érdekek szolgálatában véli felfedezni az államélet alfáját és omegáját s a termelés szempontjainak tulzott előtérbetolásával homályosítja el az állam és a nemzet igazi céljait. Helyesen és találóan állapítja meg erről a modern állampolitikai koncepcióról az a szociológiai irányzat, amely élesen szembefordul a nemzeti élet előkonomizálásának gondolatával, hogy ez az alacsony és beteges államkonceptió az állami és nemzeti törekvések gyupontját a termelés fokozásában látja, azok felől a magasztos eszmei és erkölcsi célok felől pedig, melyek megvalósítására az állami és a nemzetközösség valójában hivatva van, mereven elfordítja a fejét. „A gazdaság már-már bálvány lett, — mondja ez irányzat egyik illusztris képviselője — amelynek oltárán feláldoznak nemzetet, társadalmat és embert egyaránt.”

A termelés nem lehet öncél a nemzetek életében, a termelés csak eszköz a magasabb nemzeti és emberi célok megvalósítására, s ha ezek a magasabb célkitűzések azt követelik, hogy a termelésre fordított energiák átcsoportosítottassanak, avagy a termelés fontosabb nemzeti feladatok megoldása céljából szűkebb keretek közé szorítottassék, az alacsonyrendű érdekek által nem befolyásolt nemzeti politikának habozás nélkül kell tudnia a kötelességét.

Nem árt ma ezt a gondolatot különösképen hangsúlyozni, mikor már a közfelfogás is erősen hajlik arra, hogy az államnak más célja nem lehet, mint a gazdasági energiákat felszínrehozni, a termelést a legmagasabb tökéletességre fejleszteni s egyes szerencsés, vagy kevésbé szerencsés társadalmi osztályok és gazdasági érdekeltségek részére az anyagi jólét és a hatalom lehetőségét, avagy kizárólagosságát biztosítani. Az államnak ez egyoldalú részvénytársasági alapon való elképzelése már súlyos társadalmi megrázkódtatásoknak és szociális bajoknak vált a forrásává és beláthatatlan komplikációkat okozott egy-egy nemzet életében. Ezen az alapon tiltakoztak és küzdöttek a manchesteri gyárosok, a nők és a gyermekek egészségét védő munkásjóléti törvények ellen s ugyancsak a nemzeti termelés hanyatlása volt ez a mumus, amellyel a munkásság millióit valóságos gazdasági rabszolgasorsban tartó angol kapitalizmus a 14—16 órás munkanapnak 12 órára való leszállítását hosszú éveken keresztül sikerrel tudta megakadályozni.

Minden egyes alapvető szociális reformnál elhangzik a nemzeti termelés sorsáért és jövőjéért remegő jajkiáltás, amely bizony legtöbbször alig rejt méhében más valóságot, mint azoknak az önző és egyoldalú osztályérdekét, akiknek a rovására megy e reform megvalósítása. Annak a csodálatos és bonyolult organizmusnak, amelyet egy-egy nemzeti közösség jelent az emberiség számára, sokkal magasztosabb a hivatása, semminthogy e hivatás betöltésétől egy másodrendű és nem is célként, hanem eszközként szereplő tényezőnek, a termelés állítólagos hanyatlásának rémével, visszarettenteni lehetne. Minél több dolgozó ember számára lehetővé tenni a független, biztos, nyugodt és boldog életet és e szabad emberek közösségének szervezése által minél magasabb fokra fejleszteni a nemzeti társadalom erkölcsi, eszmei és hatalmi energiaforrásait, ime ez az a cél, ez az az érdek, amelyet a helyes államéletnek és a tiszta nemzeti reálpolitikának szolgálnia kell. S ha ez az érdek, ez a cél azt követeli, hogy egy adott helyzetben a termelés érdekei pillanatnyilag csorbuljanak — ám csorbuljanak. Sokkal inkább megfelel az általános emberi ideálok-

nak és sokkal inkább betölti a tökéletes nemzetélet hivatását az a nemzeti politika, amely szerény gazdasági lehetőségek közepette igyekszik a nemzet minden tagja számára a független, biztos, nyugodt és boldog élet lehetőségét megteremteni, mintha a gigantikus gazdasági távlatok és a maximumig fokozott termelés emelkedettségre, áldozatkészségre, szóval erkölcsi és szellemi erő kifejtésre képtelen, satnya és beteg nemzetéletet takar.

S a mi esetünkben is, azok a nehéz küzdelmek és kemény megpróbáltatások, amelyek még előttünk sorakoznak, minden termelési érdeknél is fontosabbá teszik, hogy testben és lélekben erős, szabad és független magyar milliók álljanak majd a küzdelmek és megpróbáltatások órájában a nemzeti célok rendelkezésére. Mert az olyan nemzetélet, amely bár produktivitását hihetetlen magaslatokra fokozta, de az sem a dolgozók millióinak, sem a nemzeti közösségnek nem válik javára, éppen a legválságosabb pillanatokban tesz bizonyosságot tehetetlenségéről és szárnysegetségéről.

Akik a mai válságos és forrongó magyar élet ütőerén tartják a kezüket s minden bajnak kútforrását a dolgozó magyar milliók szociális bizonytalanságában látják, azokkal, ha meg is lehet üggyelbajjal értetni, hogy az arra szoruló és az arra jogosultak földhözjuttatása a nemzeti termelés csorbulásával jár, azt minden igyekezettel sem lehet megmagyarázni, hogy miért kelljen inkább a nemzetéletnek, a nemzeterőknek, mint a termelésnek csorbulnia? Nem, itt az egymással szembenálló fogalmak s az egymással küzködő érdekek között rendet, harmóniát, természetes hierarchiát kell megállapítani s azoknak a lelkiismeretére, akik jobb sorsra érdemes buzgósággal küzdenek a magyar milliók földhözjuttatása ellen, illetve ahogy ők mondják: „védelmezik a nemzeti termelés érdekeit“, odavetni a hamleti alternatívát: „termelés, vagy nemzet? — mert ez itt a kérdés!

Dr. Antal István.

Az egységes magyar gyorsírást legrövidebb idő alatt megtanulhatja
dr. Radnai Bélának az egységes gyorsírás szerzőjének

GYORSIRÓ ÉS GÉPIRÓ SZAKISKOLÁJÁBAN
Budapest, VIII. ker. József körút 29. szám.

Az iskola biztos sikerrel előkészít az állami, irodai, gyorsírói és gépirói szakvizsgára, a gyorsírás, szépírás és gépirástanítói és a beszédírói vizsgákra.

Német gyorsírás tanítás az egységes gyorsírás szerint.

Ingyen állásközvetítés!

Jelentkezni lehet minden nap.

MAGYARORSZÁG EURÓPÁBAN.

Nem ismerjük azokat az okokat, amelyek ezelőtt több, mint ezer évvel a magyarokat őshazájukból kiűzték és mindjobban nyugatra tolták. Sem a Lebediából, sem az Etelközből való kivándorlás nem áll teljesen világosan előttünk, mert az a körülmény, amit történetíróink oknak szoktak feltüntetni: a más rokon népek részéről fenyegető veszedelem maga is okozat, tulajdonképpen következménye ma már valószínűleg soha ki nem deríthető népmozgalmi, gazdasági és politikai jelenségeknek.

Tény az, hogy a magyarság megvetette lábát a Duna középső medencéjében és jóllehet kalandozásai során a felbomlott frank állam kevés ellenállást tanúsító részein keresztül eljutott a Brentáig, nyugat felé a Rajnán túl, mégis mindig visszatért a Kárpátok övezte földre, azt megtelepedése óta állandóan hazájának tekintette és önfeláldozással megvédte. Sok és nyomós ok lett volna arra, hogy a magyarság a mai hazától inkább Nyugatra telepedjék meg véglegesen: Kelet felől az etelközi letelepedést is veszélyeztető besenyők és kunok még évszázadokig fenyegették betöréseikkel a mai Magyarországot; várható volt, hogy Ázsiából hatalmasabb népek is követik a népvándorlás nagy útját, amint ez be is következett a XIII. században a mongolok európai kísérletével. A magyar fegyverek előtt meg kellett hajolnia Berengár lombard államának épen úgy, mint a délnémeteknek; a magyarságnak épen elég ideje lett volna arra, hogy Madarász Henrik felléptéig akár a Pó völgyében, akár az Alpesektől északra, legalább egyik oldalról védett és a hadak útjától távolabb eső hazát válasszon. Erkölcsi szempontok aligha játszottak szerepet a Duna-Tisza közéhez való ragaszkodás terén. Ehhez a földhöz még nem tapadhattak akkor hagyományok, nem szentelhette meg minden rögét a honfivér. A népvándorlás viharai más népeket földrészekén keresztül korbácsoltak, amint ezt a nyugati gótok és vandálok példája mutatja. Minden valószínűség szerint gazdasági mozzanatok voltak döntők a magyar településben: ez volt az a terület, ahol aránylag legkönnyebb volt az átmenet a nomád pásztor és harcos életéről az állandó lakóhellyel bíró földmives-életre.

Ez a letelepülés, állandó helyhez kötöttség azonban súlyos következményekkel járt, amelyeket minden idők egyik leghatalmasabb szervező és kormányzó tehetsége: Szent István le is vont és ha kellett, véres pallossal juttatott érvényre. A hivatalos történetírás Szent Istvánnak inkább azt az érdemét emeli ki, hogy kereszténnyé tette népét és ezzel eltüntetett sok olyan mozzanatot, mely állandó surlódási felületül szolgálhatott és belekapcsolta a magyarságot az akkori európai politikai és kulturközösségbe. Ha ez az érdem kétségkívül szembe is szökik, a pártatlan és tárgyilagos bírálónak nem szabad elfeledkeznie arról sem, hogy a kulturközösségbe bekapcsolás alkalmával a politikai közözségbe beolvadást elkerülte, nem fogadta el a „két kard“ elméletét, nem rendelte alá magát a császárnak és az akkori időben szinte

szokatlan, józan magyar embernél azonban természetes felismeréssel nem egyedül a lelki élet átalakításában látta a nagy áthasonulás szükségességét, hanem az állami szerkezet és a gazdasági rendszer megváltoztatásában is. A törzsszerkezet helyébe állam lépett: Szent István törvényhozása épen olyan figyelmet szentel a településnek, mint a politikai és vallásos szükségletek kielégítésének.

Századokon át a magyarság életének legégetőbb kérdése volt az, hogy a Szent István által taposott nyomon haladjon és az európai műveltségi közösség, politikai rendszer tagja legyen anélkül, hogy önállóságát és öncélúságát feladná. Ennek az eszmének szolgálatában nagy áldozatokat hozott, a Kelet felől fenyegető veszedelmekkel szemben védte Európát, de egyformán visszautasította Bizancznak és a Német Birodalomnak beolvasztási kísérleteit, sőt a pápai szék beavatkozását is. Megtalálta a kellő módot arra is, hogy az eredetileg pápai hűbéres Anjouk nemzeti királyokká váljanak.

Századokon át minden európai nagy eszmeáramlatban résztvevő Magyarország is. A keresztes háborúk és a korai renaissance nálunk épen úgy nyomot hagytak, mint más államokban, a hűbériség és az egyed-uralkodó küzdelme épen úgy meg volt, de mindig sikerült a sajátos érdekeinknek megfelelő megoldás biztosítása. Egy ízben, Hunyadi Mátyás idejében már arra is volt remény, hogy Magyarország a nagyhatalmak közé emelkedik és vezetőszerpchez jut: Mátyás történelmpolitikailag sem más, mint a felvilágosodott abszolutizmus egyik korai előfutárja, aki rövid időtartamra megvalósította azt, ami véglegesen csak XIV. Lajosnak és Nagy Frigyesnek sikerült, és amibe II. József belebukott. Ezekben az időkben Magyarország a külpolitikának erős tényezője. Nemcsak az Árpádok egynémelyike avatkozott döntő módon Kelet-Európa sorsába, hanem még az Anjouk alatt is a visegrádi kongresszus határozta meg Európa keleti felének jövőjét; magyar tudósok tanultak a nagy egyetemeken.

Ezt a politikai önállóságát nem veszélyeztető műveltségi és gazdasági kapcsolatot jóformán teljesen megszüntette a több százéves küzdelem a törökkel. Az ország nagy része gazdaságilag és műveltségileg, főleg azonban politikailag a gyarmatinál is rosszabb sorsba jutott. A királyi Magyarország nem találta meg a Habsburg-háznál azt a védelmet, melyet remélt és felvonulási területe, kipusztított hadtápvonala lett mindkét hadviselő félnek. Egyedül Erdély tartotta fenn 150 éven át az európai kapcsolatot, nemcsak a protestáns összeköttetések révén, hanem azzal is, hogy az erdélyi fejedelmek mindenkor maguk is törekedtek a nagy európai kérdések megoldásában részvételre, aminek eredményeként szövetségüket keresték. A vesztfáliai béke még biztosította Erdély egységét és nemcsak török, hanem angol és holland diplomatáknak is gondjuk volt arra, hogy az erdélyi államban megszervezett magyarságot politikai küzdelmeik mérlegében nyomatéknak megnyerjék.

A törökök kiűzése utáni és a fizikai lét feltételeinek visszaszerzése jegyében lefolyt idő teljesen kirekeszti Magyarországot az európai közösségből. Politikailag, különösen külpolitikailag Magyarország Ausztria részévé válik, mely vakon áldozza vérének és pénzének az osztrák örökösödési és napoleoni háborúkban osztrák érdekekért. Hosszu időn át lehetetlen minden közeledés a külföldi kulturákhoz. Nemcsak az az oka ennek a lehetetlenülésnek, hogy Magyarországot 200 éven át dulta a török és a belháború, és így gazdasági feltételei

nincsenek meg többé a magasabb művelődésnek; az igazi ok abban rejlik, hogy az uralkodócsalád és a tőle függő kormány nem engedi meg külföldi tanulmányok folytatását, vagy annyira megnehezíti a külföldi érintkezést százféle intézkedéssel, — melyek közé tartozik a vámvonat is, — hogy a magyarság gondolkodásban, viselkedésben és életmódban teljesen elvágódik az európai fejlődéstől, jobb elemei elidegenednek, tömegei elpóriasodnak, gazdálkodási módja visszafejlődik.

Ugy látszik a XVIII. század végén, hogy a magyar nemzet végső napjait éli és a hanyatlásból nem lehet feltámadás. A XIX. század nagy reformpolitikusaival, elsősorban Széchenyinek hervadhatatlan érdeme, hogy a zárkózottságban rejlő veszedelmet meglátták és mindent megtettek arra vonatkozólag, hogy a magyar nemzeti génusz sérelme nélkül honfitársaik érzelmi és gondolatvilága az európai nagy nemzetekhez közeledjék, a gazdasági, társadalmi és jogi intézmények pedig épen úgy alkalmazkodjanak az általános fejlődési irányhoz, mint ahogy a nagy szervezők: Szent István és Nagy Lajos időközönként ehhez képest alakították át a magyar köz- és magánéletet. A reformpolitikuskok törekvése sem járt volna azonban sikerrel, ha már megelőzőleg az írók és művészek nem ismerték volna fel a nemzeti eszme megújulásában rejlő erőt és azt, hogy ennek a folyamatnak minden életképes nép körében végbe kell mennie. Bessenyeitől kezdve Petőfiig minden írónak és költőnek ez a vezető gondolata; nem véletlen, hogy a legmagyarabb és legszilajabb költő annyira függött a nyugati radikális politikai áramlatokon és azokkal azonosította magát. Az a heroikus erőfeszítés, amit Magyarország a XIX. század derekán tett a 200 éven át önhibáján kívül mulasztottak pótlására és Európához közeledésre — meghozta a gyümölcsét: a szabadságharc ugyan elbukott egy nagy politikai rendszerbe való beleütközés következtében, de a magyar nemzet újból polgárjogot kapott Európában és ha nem is önállóan, de bizonyos korlátok között lehetőséget legalább részleges érvényesülésre, erőinek kifejtésére.

A kiegyezés korának elvitathatlan érdeme, hogy ebben az irányban sokat tett, soha meg nem bocsátható hibája azonban, hogy az epigonok kritikátlanságával vett át egyes eszméket külföldről és elfogadott olyan megoldásokat, melyeknek előfeltételei Magyarországon vagy egyáltalán nem, vagy még nem voltak meg. Minden áron látszat sikerre törekedtünk, így azután fejlődési hibákat követtünk el: engedtük érvényesülni a liberalizmust, megelőző erősen fejlett demokrácia nélkül, kapitalista berendezkedést csináltunk, megfelelő tőkék és ipari lehetőségek nélkül, nagyszabású állami kereteket állítottunk fel, állami önállóság nélkül. Még nagyobb baj volt továbbá az, hogy ez a felszínes átalakulás nagyon sok tekintetben csak átmázolás volt. A polgári demokrácia egyes törvénybe iktatott elvei mögött meghúzódott a társadalmi feudalizmus, mely csakhamar keztfogott az új kapitalizmussal; a parlamenti reformok mögött ott volt a táblabirói abszolutizmus, annak kedélyessége és jóhiszeműsége nélkül; az állami egység eszménye mögött a nem magyar ajkuak szétbontó törekvése, melyhez csakhamar hozzájárult a felszívódni nem tudó tömegben lévő zsidóság erjesztő ereje.

Sokaknak külpolitikai érdeke volt az osztrák-magyar monarchia felbontása, melynek fenntartásáért a magyarok kezességet vállaltak és ezzel szembehelyezkedtek egy világtörténelmi szükségességgel és vállalták a felelősséget olyasvalamiért, melynek inkább hátrányait látták, mint előnyeit. Természetes, hogy ennek következtében nemcsak a szomszéd

államokra kacsingató és azokkal egyesülni kívánó, nem magyar ajku tömegek képviselői szórták reánk a művelt világ ítélőszéke előtt rágalmaikat, hanem azok a nagy nemzetek is kedvezőtlen megítélésben részesítettek bennünket. melyek talán Magyarország és a magyarok dicséretét zengedezték volna, amennyiben a magyarok kellő időben fogtak volna hozzá a monarchia szétbontásához és az önálló Magyarország felállításának előkészítéséhez.

A jóhiszemű és tárgyilagos bírálónak az elkövetett hibák ellenére el kell ismernie, hogy az utolsó 50 esztendő, ha nem is tett annyit a magyar sajátosságok kiemeléséért és az európai művelődéshez közeledésért, mint a 30-as 40-es évek nemzedéke, ha az európai eszmearamlatok átvétele és a magyar nemzeti jelleg fenntartása tekintetében inkább a másodlagos jelenségekre fordította is figyelmét és a komoly elszánásokat, áldozatokat feltételező lényegét mellőzte, mégis komoly haladást jelentett mindkét irányban. Nem indokolható tehát tárgyilagos érvekkel az az ellenszenv, sőt gyűlölet, de minden esetre idegenkedés, melyben a magyarság nemcsak a volt ellenségek, hanem sokszor a volt szövetségesek oldaláról is részesült. Szilárd meggyőződésem, hogyha a magyarság az algecirasi konferencia után az ir forradalomhoz hasonló passzív ellenállást kezd és ebben egységes, ugyanazok a francia és angol tényezők emelték volna ki államalkotó képességeit, rokonszenves tulajdonságait, melyek ugyanakkor indították a nagy sajtó és propaganda hadjáratot a feudális és elnyomó, Európában anakronizmusként ható magyarság ellen.

Nekünk azonban nem elmulasztott lehetőségekkel, hanem tényleges helyzetekkel kell számolnunk, ha nem akarunk az illúziók ködében eltévedni. A tény az, hogy elsősorban természetes ellensége Magyarországnak és a magyar nemzetnek minden szomszéd állam, mert ezek mindegyike rabolt a történelmi Magyarországtól és mindegyike elnyelt olyan magyar kisebbséget, mely államéletének biztonságát zavarja. Feltétlen ellenség hivatalosan Franciaország, mely biztonságát abban látja, hogy az állig felfegyverkezett kis antant államok sakkban tartásuk a fejlődő németiséget és esetleges szövetségesét. Nem feltétlen rokonszenvvel viseltetik irántunk a német nemzet, melynek Kelet felé vezető útjában a 10 millió magyar etnikai akadályt jelent, olyan tömböt, mely a beolvasztási kísérleteknek mindig ellenállt. Minden társadalmi közeledés ellenére ellenséges lesz mindig a lengyel hivatalos álláspont is, mert Lengyelország léte a francia világhatalom fenntartásától függ. Viszont egyelőre osztatlan, barátságos közvéleménnyel nem találkozhatunk Angliában és Olaszországban sem, mert eme nemzetek mindegyike saját fejlődése és viszonyai szerint ítél meg másokat: az angol közvélemény soha sem fogja megérteni a szabadságjogok korlátozását, a társadalmi demokrácia elvének háttérbe szorítását, az olasz pedig kifogásolni fogja a liberalizmus, egyéni szabadság, sőt szabadosság kizsákmányolási lehetőségeit. Hogy a francia közvélemény azt fogja mindig hangoztatni, ami a kis antant-nak érdeke, nem is vitás, az egykori szövetséges és ellenség tehát egyetért bizonyos vádak kovácsolásában és abban, hogy Csonka-Magyarországnak jobb jövőt nem szán, a magyar nemzettel és állammal csupán mint időleges megoldással, egyelőre még meg nem oldott kérdéssel foglalkozik.

Nekünk azonban, akiknek hite szerint a magyar nemzet távol áll attól, hogy szerepét eljátszotta volna és nemcsak multja van,

hanem jövője, akik nemcsak nemzeti, hanem európai szükségességnek tekintjük a régi Magyarországnak a régi határokon való helyreállítását, — nem lehet ebbe a ténybe belenyugodnunk és keresnünk kell azokat a módokat, amelyekkel érdekeink sérelme nélkül vagy az egész európai közvéleményhez közeledhetünk, vagy annak egységét megbonthatjuk és magunk számára egyes országokban barátságos közvéleményt teremthetünk. Ennek módja pedig csak az lehet, hogy a velünk szemben hangoztatott vádakát megvizsgáljuk és mindazokban az esetekben, amelyekben a vád jogosultnak látszik, önmagunkon változtatunk, mert arra gyengék vagyunk, hogy saját, esetleg jövő fejlődésünk szempontjából nekünk is ártó nézetünket Európára rákényszerítsük.

Melyek azok a vádak, amelyeket leggyakrabban hangoztatnak velünk szemben?

Négy ilyen vád szegeződik ellenünk, melyek mindegyike olyan, hogy nemcsak ellenségeink, hanem tárgyilagosságra törekvő külföldiek előtt is némi hitelre talál. Az első vád az, hogy mi Európában idegen, áthasonulásra képtelen, értéket nem jelentő elem vagyunk, mely megakadályozza az északi és déli szlávok egyesülését és azt, hogy a szlávok a germánokkal békés megegyezésre jutva, Európa jövődjét biztosítsák. A másik vád az, hogy idegen és erőszakos voltunkra tekintettel meg nem engedett eszközöket használtunk fel a számbelileg kis magyarságnak mesterséges növelésére és a magyarországi, nem magyar ajkú lakosokat megfosztottuk azoktól a fejlődési lehetőségektől, melyekre minden kulturállamban mindenkinek anyanyelvre, származásra tekintet nélkül igénye van. A harmadik vád az, hogy minálunk van a feudális és reakciós törekvések gócpontja, mert olyan társadalmi és jogi rendszert tartunk fenn, mely a születési arisztokráciának indokolatlan előnyöket ad a többi társadalmi osztályok rovására. Végül a negyedik vád az, hogy az összeomlás előtti és a mostani Magyarországon is a régi középnemesség utódaiból és az ezzel összevegyült polgári elemekből álló uralkodó osztály tartja kezében az uralmat, egyedül osztálya érdekeit érvényesíti és a bank-kapitalizmus, valamint születési arisztokrácia kivételével minden más társadalmi réteget elnyom; ez a réteg olyan közigazgatási rendszert honosított meg, mely tisztán az erőszakon alapul és a polgárokkal, mint nem egyenrangú tényezőkkal bánik.

Az első két váddal bővebben foglalkoznunk magyar olvasóközönség előtt nem kell. Az, hogy történelmi szükségesség-e itten a magyar nemzet fennmaradása és ez a fennmaradás értékesebb-e a szlávok egyesülésében az emberiség szempontjából valóban felismerhető előnynél, szerintünk már rég eldöntött kérdés. Külföldi propagandánkban és diplomáciai hadjáratainkban joggal hivatkozhatunk arra, hogy Közép- és Kelet-Európában az utolsó ezer évben mindig csak akkor volt béke és haladás, amikor a Duna könyökénél az erős, hatalmas magyar állam kiegyensúlyozó hatása érezhető volt. Történetbölcseleti és történetpolitikai adatokkal igazolhatjuk, hogy a szláv — legalább eddig — nem volt államalkotó faj, megszervezői idegenek voltak, vagy idegen hatás alatt és idegen támogatásokkal tömörült államokká. Befelé azt sem kell igazolnunk, hogy a nem magyar ajkúak elnyomása — eltekintve néhány tul ambiciózus főispán menthető erőszakosságától és néhány tanfelügyelőnek egyes ünnepeken hangoztatott, de a gyakorlatba át nem vitt elveitől — a mesék világába

tartozik. Éppen az volt a magyarság nagy tragikumja, hogy a nemzeti eszme érvényesülésének kulminációs pontján nem élhetett nemzeti államban és nem használhatta fel azokat az eszközöket teljes mértékben, amelyek a magyarosodás természetes folyamatát gyorsították volna. Kifelé azonban igen könnyen megcáfolhatjuk ezt a vádat is, ha egyébbel nem, azzal, hogy a Budapest tőszomszédságában lévő községek statisztikai adatait tárjuk a külföld elé.

Tulajdonképpen a harmadik és negyedik vád az, mellyel foglalkoznunk kell.

Hogy ezeknek a vádaknak alaposságát vagy tarthatatlanságát megvizsgáljuk, ahhoz egy kis visszapillantást kell vetnünk az utolsó évtizedekben bekövetkezett európai eseményekre és a XIX. század főbb társadalmi irányaira.

Bármennyire igyekezzenek is komoly történetirók kimutatni a nagy francia forradalom és a nyomában járó forradalmak árnyoldalait, a tömeglélek ösztönös mélységeiből fakad az a meggyőződés, hogy mégis ezek a forradalmi mozgalmak szabadították ki az embereket a teljes megkötöttség és szolgai alávetettség állapotából. A kritikátlan közvélemény tehát hosszú évtizedeken át rokonszenvesnek tartotta mindazt, ami legjobban az emberi jogok deklarációjában jutott kifejezésre és ami több-kevesebb őszinteséggel mindegyik forradalomnak végcélja volt.

Oly foku volt az elnyomás a megelőző századokban, hogy a legtöbb érdekelt államban az emberek még most sem tudják magukat teljesen mentesíteni attól az érzéstől, melyet a felszabaduláson érzett öröm és a fejedelmi vagy oligarchikus zsarnokság visszatérésétől való félelem jelent. Tulsokáig tartott az elnyomás és így szükségtelenül sokáig tart már a reakciója is.

Ez a forradalmi hangulat politikailag a liberalizmusban, társadalmilag a demokráciában csapódott ki. A liberalizmus időközönként uralgó eszmévé vált még Németországban is, jóllehet az egyént a köznek jobban alárendelő nemzet a németnél nincs; a demokrácia állandó jelszavá vált Franciaországban is, jóllehet minden szociografus egybehangzó állítása szerint a világ legkevésbé demokratikus népe a francia, mely az állás, származás, főleg azonban a vagyon kiválósága előtt vakon térdepel le. Arról nem is beszélünk, hogy Anglia, mely a zökkenés nélküli fejlődés szerencsés példája, a XIX. században mennyi ideig állott a liberálizmus közvetlen hatása alatt, hogy mennyire áthatják ezek az elvek a mostani konzervatívnak nevezett kormányt is és mily tökéletesen valósítja meg a történelmi címek tisztelete ellenére is a társadalmi demokráciát. Ha az ember paradox állításokat akarna hangoztatni, azt mondhatná, hogy az angol high tory tagjai demokratikus gondolkodás tekintetében ott kezdik, ahol nálunk az igazi demokráciáról csupán beszélő, szélső baloldali politikusok végzik. Minden esetre áll azonban az, hogy európai közvéleményt kiformáló, hatalmukkal a világ sorsát intéző nemzetek körében bizonyos árnyalati eltéréssel szabállyá vált az egyéni szabadságnak intézményes biztosítása, a magánélet lehető mentesítése a közhatalmi befolyástól, a politikai jogok legszélesebbkörű kiterjesztése, a közjogi különbségek eltörlése és a politikai és társadalmi életben az egyéni érvényesülés egyenlő lehetőségének megteremtése. Mindaz, ami ezekkel az elvekkel megegyezik, rokonszenves nekik, mindaz, ami ezekkel szemben áll, ellenszenves, elvetendő, a haladás ellentétének tűnik fel.

Egyes, kivételes képzettségű és politikai érettségű egyedek a nagy európai nemzetek kebelében is tudják, hogy minden ország állapotait, jelenségeit az ottani viszonyok és a megelőző fejlődés mozzanatai szerint kell megítélni, értékelni. A tömegek azonban azt mondják, hogy nekik ilyen hajszálfinom és tárgyilagos ítéletekre nincs szükségük: vagy elfogadja az illető nemzet az általános európai irányt és akkor a nemzetek társaságában helyet foglalhat, vagy nem, és akkor el kell tűnnie.

Anglia és az ebből a szempontból számításba sem jövő Spanyolország kivételével, egyetlen államban sincs örökös főrendiség. Az angol lordok háza pedig sokkal kevésbé jelent külön kasztot, mint a mienk. Ott ugyanis csak az elsőszülött fiú örökli a címet és a vagyont, a többi gyermek a középosztály körében helyezkedik el, s így az át meg át van szöve főuri kapcsolatokkal, de viszont a főuri rend is ezer meg ezer érdekszálal kapcsolódik a középosztályhoz. Emellett állandó átalakuláson megy át: a főuri címeknek több, mint kétharmadát Viktória, VII. Eduárd és V. György adományozták.

A többi államban még ennyire sem érvényesül a főuri rend. Elképzelhetetlennek tartják, a mai jogérzékkel össze nem egyeztethetőnek, hogy valaki önjogon törvényhozó legyen, vagy valaki a földjáradék emelkedése idején bizonyos szerény területnél nagyobbat foglaljon le az ország földjéből. Nemcsak egyesek, hanem tömegek is belenyugszanak a tényleges különbségekbe és abba, hogy a javak egyesek kezébe tömörülhetnek; ezzel a ténnyel csupán a természeti tényezőket és a tőkét szocializáló marxisták szállnak szembe. A tömegek jogérzete azonban változik: amint természetesnek tartották az ókorban a rabszolgaságot, a középkor derekáig a jobbágyságot, épen ugy belenyugszanak ma akár egy Ford-féle ipari koncentrációba, ha mind ezek ellen panaszkodtak is. Megalázónak tekintik azonban azt, hogy a közjogok terén túl nagy különbségek legyenek és károsnak azt, hogy a tulnagy birtokok és így a kenyérmagvak termeléséből eredő politikai hatalom kevesek tulajdonában legyen. Nemcsak örökös főrendiség nincs Anglia kivételével a nagy nemzeteknél, hanem nagybirtok is alig van. Franciaországban gyakorlatilag nincs, Olaszországban alig néhány, Németországban pedig a néhány száz hektáros már uradalomszámba megy. A nagybirtok elleni ebben az állásfoglalásban szerepe van annak a tudatnak is, hogy a birtok bizonyos határon belül való elaprózódása a gazdálkodás intenzitását, tehát a fogyasztásra kerülő termények szaporodását jelenti, míg az extenzív nagybirtok a fogyasztás szempontjából nem igen teljesíti kötelességeit.

A monarchia romjain keletkezett kis államok felismerték a demokráciában és a szocializmussal kiegyező liberalizmusban lévő európai áramlatot és közjogi berendezéseikben, társadalompolitikai pl. földbirtokpolitikai mozgalmakban alkalmazkodtak hozzá. Kapóra jött nekik ez az áramlat azért is, mert így jogcímet kaptak magyar elemek politikai és gazdasági háttérbe szorítására. Nem az áramlattal szembehelyezkedésre törekedtek, hanem még a tulzások révén is nemzetközi népszerűség keltésére és arra, hogy a liberalizmus és demokrácia álarca alatt és attól leplezve megvalósítsák a kapitálisták és új politikusok új oligarchiájának uralmát.

Ezzel szemben nálunk jogilag egészen az új felsőházi törvény megalkotásáig megvolt az örökös főrendiség, egy nagyrészt idegen eredetű és nem mindig magyar érdekekért közjogi kiváltságokban részesi-

tett rend közjogi befolyásának intézményes biztosítására. Az új felsőházi törvény pedig az érdekképviselési elv kiterjesztésével ezeket a családokat kaszttá szervezi, melynek ugyanolyan jogot ad, mint a törvényhatóságoknak vagy a tulajdonképeni élethivatások képviselőinek. Ijesztő magas volt a latifundium aránya Magyarországon és a mai Magyarország is ebből a szempontból nagyon szomorú képet mutat. A születési arisztokrácia teljesen elzárkózik társadalmilag is, a Széchenyi István által az összes társadalmi osztályok színe-jáva számára szánt Nemzeti Kaszinó exkluzív mágnás társaskörre vált; az Atzél Béla által alapított Park Club szintén. A születési arisztokrácia kevés kivétellel csak akkor enged exkluzivitásából, ha nagy vagyonnal áll szemközt, amely esetekben a nagy vagyon birtokosának fajisága sem játszik szerepet.

Mi tudjuk azt, hogy mely körülmények bontották meg Magyarországon a társadalmi egyensúlyt és erősítették meg tulságosan a születési arisztokráciát. Mi tudjuk azt is, hogy egy nemzet fejlődésében, intézményei kialakításában az ugrások mindig megboszulják magukat és így — ha el is fogadjuk a társadalmi demokráciának alapelveit — előbb nekünk is át kell menni mindazokon a fejlődési fokozatokon, amelyeket a nyugati nagy nemzetek története felmutat. Legfeljebb arról lehet szó, hogy megkésvén a török dúlások és a Habsburg abszolutizmus miatt, most a fejlődés ütemét gyorsítsuk és így próbáljuk meg utólélni Európát, beilleszkedni Európába. Kérdés azonban, hogy a fejlődés fokozatosságának elve érdekében nem tulságos nagy áldozat volt-e most is a választott örökös főrendiség intézményének fenntartása és a nagybirtok hátrányainak kiküszöbölésére elegendő-e az 1920-ban megindult földreform, mely csak 1,200.000 kat. hold földet mozgósított, ami még Csonka-Magyarország területéhez viszonyítva is elenyésző csekélység, és nem bontja meg a latifundiumokat, nem oszlatja fel a hitbizományokat avégből, hogy a nagybirtokok szétosztása révén életképes és többtermelésre utalt középirtokok keletkezzenek. Némi joggal veheti szemünkre nemcsak a csupán egyoldalú információkra alapító külföldi újságolvasó, hanem a közöttünk utazó tárgyilagos külföldi barát is azt, hogy közjogi berendezkedésünkben sok a feudális elem, népünk alacsony színvonalának egyik oka a földbirtok egészségtelen megosztása és babonás tisztelettel viseltetünk még mindig a főnemesi címek iránt, nagy társadalmi egyesületeink élére nem mindig a legérdemesebb embert hívjuk meg, hanem valami jónevű mágnást, hogy a főnemesi cím kinyit minden hivatalos ajtót, megszerez minden könnyítést és fokozott előnyben részesítést.

Ugyanigy állunk a negyedik váddal is. Nekünk soha, egy percig sem szabad elfelejtenünk azt a sok százados küzdelmet, amelyet a magyar köznemesség Werbőczy óta évszázadokon át vívott a magyar öncéluságért. Nekünk mindig szem előtt kell tartanunk azt, hogy ez a köznemesség a nagy reformkorszakban osztályérdekeit félretéve kezdeményezte és keresztül vitte azt az átalakulást, mely a magyarságot a végromlástól megóvta. Mi megértjük azt is, hogy a köznemességnek jelleme, viselkedése rokonszenves volt és így a jobb helyzetbe kerülő polgárság örömmel vette át szokásait, életnézetét. Még azt is elnézéssel vesszük tudomásul, hogy a vármegyei és állami közigazgatás érthető optikai csalódásból öncélunak, az emberek felett álló valaminek képzele magát. Kérdés azonban, hogy a rossz gyűjtőnévvel gentrynek nevezett középosztálynak lényeges ismertető jele-e a hetvenkedés, erőszakosság, léhaság, mely a 70-es, 80-as évektől

kezdve tagadhatatlanul érvényesül, melynek Mikszáth és Herczeg műveiben a jövő számára is megörökített képeit kapjuk, és amely annyira elűt a nagy reformkorszak nemzedékének önfegyelmezésétől, szerénységétől s kedélyességétől. Nagy kérdés azonban, hogy Kopereczky, Noszthy Feri és a Gyurkovics fiúk csak magyar földön érthető és megbocsájtható alakjait kell-e ideáljainknak választanunk, vagy azokat az európai szempontból is abszolút értékeket, akiket a magyar Dumas: Jókai örökített meg saját fiatal korából.

Nagyon is vitatható, hogy a csendőrszuronnal, biztosíték nélküli fegyelmi eljárásokkal, alárendelt magánfelek ellen irányuló közigazgatás nem üt-e nagy sebeket a nemzet erkölcsi és érzelmi egységén és nem sorvasztja-e el azt az önkormányzatot, melynek hova-tovább csak külső keretei maradnak meg. Nagyon meggondolandó, hogy a tisztviselő tulzott előtérbe tolása, a tekintély elvének egyoldalú alkalmazása nem idegeníti-e el a szélesebb néprétegeket a közhatalomtól. E sorok írójának alkalma volt beszélni megszállott Gömör vármegyei kispapokkal, akik a cseh uralomhoz való ragaszkodásukat azzal indokolták, hogy a cseh főszolgabíró nemcsak megtanult magyarul, hanem mindenkiel kezét fog és mindenkit leültet. Elvitázhatatlan, hogy a közigazgatásnak, a közhatalom gyakorlásának osztályjellegét mindenütt megszüntették; ez így van még Poroszországban is. Nálunk nincs és régóta nem is volt osztályjellege a közigazgatásnak; a vezető megyei és állami tisztviselők nagyrésze legfeljebb gondolkodásban, viselkedésben és hajlamban érezhet rokonszenvet a régi történelmi középosztállyal, de nem származik belőle. Ha ez azonban így van — már pedig ez megdönthetetlen tény, — akkor miért nem enyésztetjük el a külszint, miért ragaszkodunk egyes rossz szokásokhoz, miért nem adunk a közigazgatásnak mind az egyesekkel való bánás közben, mind az önkormányzati testületek összeállításában demokratikus jelleget.

E sorok írójának az utóbbi években alkalma volt arra, hogy külföldön vezető külföldi egyéniségekkel magyar viszonyokról tárgyaljon, és arra, hogy jelentékeny külföldieknek nálunk szerzett uti benyomásait megkapja. Elképzelhetetlen, hogy mennyit árt Magyarország nemzetközi helyzetének és sulyának az a körülmény, hogy talán a lényegben nem, de a félremagyarázható külső formákban sok tápot adunk a feudalizmus és az osztályközigazgatás vádjának. Ennek a külszintnek feláldozása a lényegen nem változtatna, sőt nagy magyar társadalmi kérdések jó megoldását segitené elő, a nemzetnevelést vinné előre.

Amint már ezeknek a fejtegetéseknek során kifejezésre jutott, egyetlen elképzelhető helyes magyar politika van: a nagy eszméáramlatokba való bekapcsolódás a magyar sajátosságok feláldozása nélkül. Mind a feudalizmus, mind a bürokráciává sűrűsödött osztályközigazgatás eszméje annyira idegenek a magyar néplélektől, hogy sohasem tudtak annyira érvényesülni, mint más államokban. Semmi akadály sem lenne tehát annak, hogy most, amikor Európa fejlődési iránya homlokegyenest ellenkező, ezeket az idegen eredetű terheket lerázzuk és végre a magyar tömegek erejét szervezzük meg az általános emberi közjával azonos magyar célok szolgálatára.

A negyedik ellenünk szegezett vádpont megvizsgálása után figyelemmel kell lennünk olyan külsőségekre is, melyek hazánkat Európa többi részétől, különösen a tőlünk Nyugatra eső és természetes kultúrökrékvéseink céljaként jelentkező nemzetektől elválasztják.

A magyar nép, különösen a falusi nép szellemi ereje, munkabírása és megbízhatósága a legszigorubb bírálatot is kiállja. Lelki műveltsége a forradalmak pusztító hatása ellenére is erős. Épen ezért indokolatlan vele szemben a bizalmatlanság a politikai jogokban részeltetést, a közéletben cselekvő módon bekapcsolást illetőleg. Alacsony azonban a színvonal a szerzett ismeretek és az életigények szempontjából. Az utak állapota, a gazdasági területek nagyrészének ezzel összefüggően rossz megművelése, a lakóházak és lakások minősége, a tisztaság és hygiéné foka — egyes vidékektől, sőt csak falvaktól eltekintve — olyan, aminőnek Európában nem szabadna lenni. Kinosan lepi meg ez a körülmény mindazokat a külföldieket, akik hazánkba jönnek és ezek a külső benyomások kedvezőtlenül hangolják őket az értékteltek kiformalásánál. Amilyen jó hatást tesz a magyar földművesnek arckifejezése, udvarias modora, annyira lehangoló a szellőzetlen, alápincézetlen ház, a sárban elmerülő utca, a ritka kukoricás vagy arankás lóhere. Önkéntelenül azt a hitet kelti a külföldiben, hogy az a nép, mely ilyen életviszonyok között tengődik, elnyomott vagy legalább is fejlődésében gátolt.

Van azután egy másik külsőség is, mely nagyon kedvezőtlen megvilágításba helyezi a magyarokat. Ez a külföldön lakó vagy külföldön utazó magyarok tömege. Mi tudjuk azt, hogy kiknek van pénzük utazásra és kik azok, akik könnyen cserélnék lakóhelyet a jobb megélhetésért. A külföldi azonban abból indul ki, hogy ezek magyar állampolgárok és megtéveszteti magát a magyar hangzásu nevektől. Hozzájárul ehhez az a körülmény, hogy olyanok, akik hazánkban egymásközötti érintkezésben nem a magyar nyelvet használják, hanem a németnek egy rontott válfaját — a határokon túl tüntetőleg hangosan beszélnek magyarul és hangjuk, viselkedésük, eljárásuk révén nem alkalmasak arra, hogy rokonszenvet keltsenek. Az átlagember nagyon is hajlamos indukciókra: az egész nemzetet azokból az egyénekből itéli meg, akiket lát, akikkel saját otthonában összeköttetésbe lép.

Ezek azok a szempontok, amelyek Magyarország európai elhelyezkedését és megmaradását illetőleg figyelembe jöhetnek. Nem lehet eléggé hangsúlyozni azt, hogy a nagy eszmeáramlatokba való bekapcsolódás, az általános irány elfogadása nem jelentheti a nemzeti sajátosságok kiküszöbölését. Éppen ezért védekezett a magyar közönség többsége ösztönszerűleg a nyugatosok és a „Huszadik Század“ iránya ellen, jóllehet ezek nem egy tekintetben helyes diagnózist állítottak fel, sőt következtetések sem mindig voltak helytelenek.

Rendkívül nehéz megállapítani ebben a tekintetben a határt: nagyon könnyen fennforog az a veszély, hogy az általános iránynak csak a nevét fogadjuk el, csak egyes külsőségei tapadnak ránk, az áramlat értékes belső magját pedig feltöretlenül hagyjuk. Klasszikus példa erre a liberalizmus, melynek hasznos vagy káros voltáról lehet vitatkozni, melyről azonban mindenkinek be kell látnia, hogy egy bizonyos időben szükségesség volt és hivatást teljesített. Mi a liberálizmusnak csak a nevét vettük át, de valójában kinövéseinek adtunk teret: az ellenőrzés nélküli szabad versenyek, az erősebbek féktelen önzésének. Nem gondoskodtunk azonban arról, hogy a liberálizmus egyik lényeges mozzanata: az egyéni szabadság és felelősségérzet kifejlődjék és az egyéneket a köz érdekében is boldogulásra sarkalja. Ugy látszik a liberálizmus legujabb bekopogtatása is a régi jegyben

menne végbe: demokrácia és szabadság nélkül egyes liberális jel-
szavak hangoztatásával.

Nem ez az út, mellyel az európai népek országutjára érünk és az élet kapuját megközelíthetjük. Fenntartás nélkül és becsületesen kell alkalmazkodnunk és az általános irányt átítatni annyi magyar elemmel, hogy az nemzetközi szempontból is értéké váljék, figyelembe jöjjön. Vizsgálunk kell, hogy az általános európai irány meny-nyiben felel meg a mi sajátos szükségleteinknek, fejlődési követelményeinknek. Át kell tekintenünk azokat a lehetőségeket, amelyeket a velünk szemben hangoztatott vádak tényálladási elemeinek eltüntetése jelent. Ebből a szempontból azzal zárhatjuk fejtegetéseinket, hogy a feudális közjogi és társadalmi felépítmény lebontása, a közigazgatás demokratizálása nemcsak a többi Európához hozna közelebb bennünket, hanem egyszersmind a magyar nemzet szerves és összhangzó fejlődését is elősegítené és így egyenes folytatása lenne annak a nemzetpolitikai tevékenységnek, amelyet Szent István indított meg, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás folytatott, az erdélyi nagy fejedelmek fenntartottak és Széchenyi meg Kossuth az összes utánuk jövő nemzedék számára kötelezővé tettek.

Weis István.

SÁRKÁNYT ERESZTVE.

Irta: Barbarits Lajos.

*Vadvizes réten, csupa sárga virág közt
— vállamon a tavasz mázsás terhe —
teli tüdővel, hunyt szemmel szaladok
színes, bolondos sárkányt eresztve . . .
. . . vadvizes réteken át, régi hitemből,
ezernyi vágyból sárkányt eresztve.*

*A csók, a könny, a vér minden színét
rácifráztam . . . Repüljön az égig!
Ilyen nincs is tán több a határba, . . .
Ha pillangó jön, rajta pihen meg,
szellőszárnyon halk nóta száll utána . . .*

*. . . Régi hitemből, ezernyi vágyból
halk nóta száll utána.*

Szent István szemléje. *

„Hadd lássam ezt a nemzetet, hazát,
Amit a haladásnak adtam át.
Lóról szállva, keresztelve fejét,
Ez új világba állja-é helyét?
Vezess te költő, (táltos azelőtt,)
A művelődés, látom, szépre nőtt.
Mondd is csak mindjárt, ki az ott, ihol
Az a gyürüs, ki bandukol, sipol?
Emese álmát hajdanába, haj,
Hogy nyugatra ered s nagy lesz a faj,
Ugy magyaráltam: letelepedik,
És köztük az, aki szegénykedik,
Összeszedi a csontot, rongyokat —
Használ magának, hazának sokat.“

„Felség, az egy szorgalmatos, derék
Szegény izraelita ember épp“.
„Kié az a gyár, azt mondd meg fiam?
Ugy dudál, hogy az ég majd szétrian.
Lehel kürtjének illendő utódja.
Szép, hogy hazámnak van ilyenbe módja.
Emese álmát úgy fejtettem én:
Ha jön majd a kor annak idején,
Nyék, Megyer, Kür, Tarján, utódai
Gyárakat fognak alapítani,
Izzadnak benne, nem kell biztató,
Ez mérnök lesz, az az igazgató.“

„Felség, az egy szorgalmatos, derék
Sváb emberé; ács volt az apja még.“
„Az bank amott. — Hogy hívják a vezért?
Emese álma nékem úgy mesélt,
Hogy úgy fordul a világ valahogy:
Bulcsu, Botond vezér fia gyalog,
Tollhegygel fegyverezve a kezét,
Mind egy-egy pénzintézetet vezet.“

„Felség, az egy szorgalmatos, derék
Gyürüs fia, — kit ott láttál elébb.“

„Látom, föltalálták a gépkocsit,
A távbeszélőt, vasutat, mozit.
E puszta föld tőlük csakugy ragyog.
Mondd, kik ezek az alkotó nagyok?
Hát az ki lehet, aki ott felül
Olyan szédítő magasba repül?
Emese álma azt mondta nekem,
S azért fogtam dologra nemzetem:
A szellem, mi a harcra vértezett
Álmosban minket nyugatra vezet,
Nem áll meg, — légben és tenger alatt,
A fejlődésben az élen halad.“

„Felség, ezek derék jó emberek.
Szorgalmasak. — Mind idegen nevek.“

„De hol a nép, mit csinál a magyarság?
Hol van, hogy nem önti pir el az arcát?“

„Felség, a nép szorgalmatos, derék,
Vágja a rendet, tartja az ekét.“

„Hát a törzsfők fiai mit csinálnak?
Az ispánok, urai a hazának?
Adtam nékiek egy-egy vármegyét;
Nem azért adtam, megigyák-egyék.
Hol vannak, hogy nem állnak ki a gátra
Vezetni népük győzelmes csatákra
A haladásért, szárazon, vizen?“

„Felség, erre felelni nincs izem.“

Boross Sándor.

* Szerző „Árvaság” c. verskötetéből.

AZ ÚJ NEMZEDÉK PROBLÉMÁJA.

„Ifjuság! nem lehet e szót kimondani anélkül, hogy régi szép emlékek melege ne öntse el az öregedő ember szívét,” — írta egyik jelesünk ifjúkori visszaemlékezéseiben. „Nem lehet az ifjuság zord éveire visszagondolni, hogy könny ne szökjék az ember szemébe,” — fogja írni 30—40 év múlva korunk ifjú nemzedékének memoárirója, ha ugyan lelkében marad még vissza az érzékenységnek egy-egy megtépett, elnémult hurja, mely rezgésbe jön a szomorú reminiscenciákon. És a mai magyar társadalomnak az előrelátás és az elfogulatlan gondolkodás adományának csak középszerű fokával megáldott tagjai, akik e kor rideg egoismusától és beteges indolenciájától abstrahálni tudják magukat, nézhetik-e kétségbeesés nélkül a magyar közeljövő generációjának szálnalmas vergődését, ebben a sivár, reménytelen jelenben.

Divatos dolog ma nálunk társadalmi, gazdasági, sőt — ez csak az újabb idők vivmánya — még szociális problémákkal is foglalkozni. De csak módjával, mértékletesen, hogy mindegyikről lehessen néhány megértő, elismerő, kétségbeejtő vagy bizakodó szót leírni vagy elmondani. Az új magyar élet — fájdalom — szintén e problémák egyike. Mi, akik részesei vagyunk, legalább úgy érezzük, hogy az, mert rajtunk suhintanak végig ostorcsapásai, reánk sulyosódnak ólomlábai. De ki törődik ezzel? Hol vannak e problémákban tultengő társadalomban az új nemzedék sorsának megértő barátai, akik meg tudnák emelni azokat a sulyos ólomlábakat és látnák alatta az vergődő magyar ígéletben a magyar jövő katasztrófáját? Honor exceptis, — azoknak a keveseknek, akiket humánus gondolkodásuk az áldozatot hozók sorompójába állított. De most nem erről van szó! Nem a részvét és könyörület, sem a szálnalom fájdalmas hurjait akarjuk a sebek feltépésével megpengetni. Nem a szívhez, de az észhez apellálunk: az egész magyar társadalom lássa, hallja és értse meg, hogy organizmusának fiatal életerős sejtjei alig-alig vegetálnak és szinte ki vannak rekesztve a szervezet anyagforgalmából.

* * *

A kérdésnek két része van. Az egyik a még tanuló ifjuság sorsának az unalomig s az önérzet mélységes megalázásáig vitt szellőztetése társadalmi segítőakciók megindítása céljából. Nem szándékozunk most e mozgalmakkal, az eszközök elégséges vagy elégtelen voltával és az elért eredményekkel foglalkozni. Annyit megállapíthatunk, hogy az érdeklődés, a diákság életviszonyai iránt eléggé a felszínen mozog s a hivatalos fórumok részéről is egyre több megértés tapasztalható.

A probléma másik részét az egyetem padjaiból kikerült, fiatal diplomások növekvő tábora foglalja el. Ez a háború és forradalmak utáni diákevek kálváriáját megjárta, az életiskoláját kitüntetéssel végzett

és gazdag tapasztalati instrukciókkal felruházott új nemzedék ma a magyar társadalom legelhagyottabb mostohája. Itt áll az új élet küszöbén felvértezten tudással, tennivágyással, akaraterővel, a szivnek és az elmének a kemény évek küzdelmeiben megedződött megannyi becses tulajdonságaival, hogy elfoglaljon egy-egy posztot, ahonnan szembeszállhat e forrongó idők nagy feladataival. És mit tapasztal? Mintha idegen volna ebben a közösségben, tiz kilincset is megzörget, míg egyet megnyitnak neki, hogy onnan új csalódással ismét tovább vonuljon, folytatva szomorú vándorlását a legprimitívebb létért. S ha valahol minden elképzelhető összeköttetések felhasználásával „révbe” ér, — mondjuk: a gépészmérnök fináncgyakornoki, a gazdaságtiszt vásárcsarnoki jegyellenőri állást kap, — újabb megalázás éri, mert a szakadásig megdolgoztatásért annyi jövedelme is alig van, amennyi elég, hogy az éhenhalást elkerülje. És a tervek, a lelkesedéstől fűtött ambíciók egy szebb, magasabb életprogram után? . . . Irreális remények és megtévesztő fantazmák voltak csupán, melyek hova tovább elégnek a csalódások lassu tűzén, vagy elsorvadnak a tehetetlenség gyilkosan mozdulatlan atmoszférájában.

Pedig ez a generáció törekvéseiben, vágyaiban, célkitűzéseiben ment minden utópizmustól, mely különben többé-kevésbé az ifjúság sajátja szokott lenni. A ma és a közeljövő fiatal nemzedéke a legreálisabb — szinte abnormálisan való — élet emlőin nőtt fel, hisz előtte filmszerű gyorsasággal olyan események peregtek le, amelyeket máskor egy évszázad is alig szokott produkálni.

Azt azonban nem állíthatnók, hogy az ifjúság elvesztette volna optimizmusát. Sőt a bizakodásnak és reménykedésnek egy sajátos formája kristályosodott ki benne, amellyel a jövő esélyeit mérlegeli. A régi idők diákjaitól többször hallani, amint csodálkozásuknak adnak kifejezést, hogy a mai nemzedék látva azt a szellemet-lelket deprimáló küzdelmet, amelynek sodrában — a vágyon-vágyott oklevél megszerzése után — ők is kapkodni fognak egy-egy hitvány szalmaszálért — nem adják fel bizakodásukat és van lelkierejük tanulni az élet kemény megpróbáltatásai közepette is. Az egyetem padjaiból kikerült ifjúsághoz, — mely a csalódások ismételt tűzpróbáján ment keresztül, — már hozzáfér a lemondás egy-egy halvány árnyéka. Reményeiben megcsalva, ambíciói megtépve, de hite még ellentáll az élet hullámvéréseinek. Ez még regenerálhatja azt, amit kitépett belőle a nagy Inkvizitor. De ütött a tizenkettedik órája annak, hogy ez a hit ne legyen tovább próbára téve, mert ha egyszer meginog és ha elveszti a talajt maga alól, ennek jövő magyar társadalom, sőt az egész nemzet életében is végzetes következményei mutatkoznak.

* * *

Ma sajátos ellentmondás van a diákpártolás és a már „kész” fiatalok ignorálása között. Az egyetemi ifjúság tanulmányai zavartalan folytatásának lehetővé tételére kollégiumok, menzák, különféle jótékony akciókat lebonyolító intézmények létesülnek, alapítványok, ösztöndíjak tételnek, hogy a tudás és felkészültség minél gazdagabb arzenáljával rendelkezzenek azok, akik magasabb életcél felé törnek. És ha ezek a szubvencionált fiatalok diplomával, vagy diplomával a kezükben felajánlják szolgálataikat a társadalomnak, hányszor találkoznak a visszautasító hanggal: „nem áll módunkban . . . nem vagyunk abban a helyzetben.” . . . De hol van itt a következetesség?

Itt logika bizony csak a pazarlásban van. Mert lehet-e ökononikusnak nevezni azt a gazdálkodást, mely hatalmas értékek feláldozása árán eszközölt befektetéseket kihatározatlanul hagy az idő vasfogának kitéve? Nem hasonló gazdálkodás folyik-e a magyar társadalomban, mely a tanuló ifjúság százának igyekszik megteremteni a legmagasabb szellemi kiképzés anyagi feltételeit is — nem szólva a milliárdokat felemészítő intézményekről — s amikor a kulturális értékekkel asszimilált befektetések már gyümölcsözésre éretté váltak, évekig — s egy részük talán mindörökre — kihatározatlanul fognak maradni, értékük csökken, csupán morális visszahatásuk növekszik? A mi vékonypénzü csonka közgazdaságunk, mely szervezetének minden hajtásába drágán fizetett külföldi injekciókat csepegtet, ilyen körülmények között nem az improduktív teherviselés anomáliájában szenved-e? Az emberi élet minden perce pénzbe kerül, tehát értékkel bír s minden perc, amely haszontalanul elvész, vagy rendeltetésének nem megfelelően használandó fel, visszahozhatatlan veszteség a társadalom materiális és inmateriális gazdálkodásában.

Amíg a foglalkozás hiánya folytán az élet legprimitívebb feltételeinek kielégítését is gátló fizikai nyomor a defetizmus sötét világába vezet, a képzettségnek meg nem felelő pozícióban való kényszerű elhelyezkedés a szellemi és lelki nyomor kulfőjévé válik. Mit érezhet az a fiatal gépészmérnök, aki éveken keresztül anyagi és szellemi erejének teljes megfeszítésével hatolt be a mechanika nehéz studiumába, akinek lénye szinte áthasonult, beleidegződött abba a világba, amelynek "organizmusai" a gépek ezernyi élettelen, s csak számára élő sokfélesége, amikor neki talán passzusok adminisztrálásával, vagy furfangos milimárik kihágásaival kell foglalkoznia? Milyen lelkiállapotban végezheti reggeltől estig a négy alapművelet lelket ölö gyakorlását a végnélküli rubrikák tömkelegében valamely intézet segédhivatalának íróasztala mellett az az okleveles gazda, aki szívének minden dobbanása a magyar puszták nagyszerű életének szól, aki azért szerezte meg a „termelő élet” tudományát, hogy az elhanyagolt magyar parlag egyszerű — talán névtelen — mégis oly végtelenül hasznos munkása legyen? Minő érzés tölti el annak a fiatal orvosnak a lelkét, aki az emberi nyomoruság és szenvedés enyhítésére készült fel s most vizit helyett táncórákat kénytelen adni, hogy vegetatív existenciáját tengethesse? Azt csak ők tudják, a társadalom e kitagadott mostohagyermekéi, akikről senki sem vesz tudomást. Hiszen ők már „elhelyezkedtek” s nem tartoznak a munkanélküliek közé. Pedig oda tartoznak. Ők a lelki és szellemi munkanélküliek nem irigylésre méltó csoportját alkotják, akiknek sorsa szánandóbb a szociálpolitikai értelemben vett munkanélküliekéénél. Munkájuk van, de öröm nincs benne. Tudásuk van és nem élhetnek vele. Az itjui lelkesedés tüze hevíti őket és hamut szórnak rá! A tudás, a magasabb kultúrszínvonal, a folytonos előbbre törekvés, mind olyan belső feszültséget támaszt, mely csak a lealacsonyított intellektuelt kinezta. Mindazok a kulturális tőkék, melyek annyi önmegtágadás és nélkülözés árán halmozódtak fel, rohamosan destruálódnak és elpusztulnak. Bekövetkezik az egyén kulturális „leépítésének” a folyamata, amely — fájdalom, elég gyakran — morális elemeket is magával ragad. Az ilyen egyén többet veszít, mint amennyit nyert. És vele a társadalom is. Mert lehet-e hasznos tagja az, akiben ilyen kulturális összeomlás megy végbe? Be tudja-e az tölteni a társadalomban hivatását, aki éppen a hivatá-

sához nem juthat hozzá? Hogyan játszhatik az az ember az élet színpadán, aki olyan szerepben kénytelen fellépni, ami sem egyéniségéhez, sem felkészültségéhez nem való? Az ilyen „elhelyezkedés” megmentheti a puszta fizikai létet, de megöli a szellemet, demoralizálja a lelket és fogékonyá teszi azt a társadalmat inficiáló eszme-baktériumok számára.

De szinte hallom az ellenvetéseket, hogy a helyzet még sem oly sötét és kétségbeejtő, mert az ifjuság általában mégis csak megtalálja hivatásszerű pozícióját, ahol ha szívvvel, lelkesedéssel, szorgalommal dolgozik, megvalósíthatja életének célkitűzését. Ebből csak annyi igaz, hogy az ifjuság egy része — nem merném azonban állítani, hogy a nagyobbik része — tényleg képzettségének megfelelően tud elhelyezkedni. Azt azonban, hogy ezzel már az érvényesülés lehetőségét is megszerezte volna — még ha annyira rátermett legyen is, tagadásba kell venni. Csak mikor már benne van az óhajtott „egyenesben”, látja, hogy milyen görbe az, mennyi előre tudható és nem tudható mélység, emelkedés áll az útjában. Ezen akadályok között van egynéhány olyan, amely a halandók nagy része előtt leküzdhetetlen, mert megvételük nem a munkabíráson, küzdőképességen, sem a kvalitáson vagy felkészültségen, tehát nem testi vagy szellemi erényeken és kiválóságon múlik. Ha jól emlékszem, Eötvös József báró mondotta egyszer, hogy az élet magaslatára csak egy úton lehet feljutni. Ami egyiknek semmiség, másoknak leküzdhetetlen nehéz azon oknál fogva, mert onnét, ahol emezek állanak, nem vezet út a tetőre. Ez az út ma a protekció útja. A legkényelmesebb „mű-út, amelyen szinte megerőltetés nélkül lehet feljutni akár az élet Csimborásszójára is. Sőt több ennél. Mint valami különleges „pater-noster” működik, mely tolja, viszi, ragadja magával azokat a szerencsés kiválasztottakat, akik egyéni értéküknek többnyire csak akkor ébrednek tudatára, amikor egyszerre magasabb régiókban érzik magukat, mint amire legfantasztikusabb álmaikban is gondolni mertek volna. A többiek pedig minden erejük felhasználásával törnek magukat, hogy egy lépést előre jussanak és rendszerint már az első néhány lépcsőfok után alig marad némi foszlánva annak a gazdag energiakészletnek, amellyel az egész utat megjárhatták volna. Mert az a bizonyos „pater-noster”, mely amott előre ment, itt visszafelé működik és jaj azoknak a merész törtetőknak, akik szembe mernek helyezkedni vele. Az örvényező protekcionizmusnak ez a rendszere ma a legkétségbeejtőbb kontraszelekciót eredményezi és Golemeket ültet a társadalmi és gazdasági élet előkelő és kényes pozícióiba is. E mellett megrendíti a legértékesebb emberi tulajdonok: a tehetség, szorgalom, tudás prioritásába vetett hitet, amelyek nélkül pedig nincs kultúra, tudomány, sem gazdasági fejlődés és megáll mindenféle evolúció szekere, kivéve a korrupciót.

A munkahiány, a hivatással leginkongruensebb szükségmunka vállalásának kényszere és a kontraszelektoriális irányban ható társadalmi „pater noster” intézménye ma az új nemzedék háromágú problémája. Ez a probléma ma egyáltalában nem foglalkoztatja a közvéleményt, mert alig is tudnak létezéséről. A szociálpolitika szőnyegen lévő feladatainak tömkelegében minden sérelemnek van hangja és van fül, amely ezeket felfogja. A hazai sajtó politikai irányra való tekintet nélkül szinte naponta hallatja szavát és kritikáját a speciális kérdésekkel kapcsolatban, sőt a munkásság mentalitásához magát közelebb érő része terjedelmes tanulmányokban tárja fel és harsogja világgá

a munkásnép szociális bajait. Társadalmi egyesületek, exponált politikusok és maga a törvényhozás is állandóan napirenden tartják és csaknem minden vonatkozásában a megoldás módozatait pertraktálják. De vajjon mikor hallott valaki arról, hogy van ennek a nemzetnek egy fiatal szellemi munkás gárdája — a középosztály legkülönfélébb rétegéből, — amely a legképtelenebb feltételek mellett kénytelen megalkudni az étellel, csupán a pusztá létezésért? Ki hallott ankéteket foglalkozni, vagy hivatalos nyilatkozatokat elhangzani ennek az ifju nemzedéknek az érdekében, ki emelte fel, tiltakozó szavát a magyar törvényhozás házában rámutatva arra a destrukcióra, amely az új generáció sorsának teljes magára hagyása következtében spontán végbemegy? Ki figyelmeztette a társadalmat azokra a visszahatásokra, melyek ennek nyomában szükségképpen származni fognak? Én nem igen tudok ilyen esetekről. Pedig ez a kérdés van olyan fontos, mint volt a *kisüst*, mely politikai csete-patéval járt, míg amaz társadalmi konsternációkat idézhet fel, sőt egy kulturális krízis veszedelmét hordozza magában.

A kormány nagyszabású rekonstrukciós munkájában a deduktív-módszert követve, először az állami gazdálkodás egyensúlyát állította helyre, míg most a szanálás második fázisaképen a magángazdaságok helyreállítása következnek. Programjának harmadik pontja a szociális kérdések megoldása és ehhez csatlakoznak a középosztály problémája is. Nyilván ez lesz az utolsó. Mert hiszen a magángazdaságok szanálása is redukcióval jár, az adóreform során kilátásba helyezett önkormányzati adminisztráció egyszerűsítése is létszámapasztással van kapcsolatban. Tehát még tovább fog gyűlni az anyag a középosztály „létszámfelettieinek” rezervoárjában. Minő perspektívák nyilhatnak ily körülmények között a jövő horizontján az új magyar élet számára, mely ezt a középosztályt táplálja friss erőkkel, fiatalos lelkesedéssel, új eszméket termő szellemmel? Ő lesz elsősorban a felesleges. Azok, akik már átlépték a főiskolák küszöbét vagy most vannak uton. Kár volt elindulniok.

A magyar társadalom szervezetének — úgy látszik — nincs szüksége új sejtelmekre. Még funkcionálnak a régiek és a fő az, hogy ha gyengén is de minél tovább funkcionáljanak. És ha felmondják a szolgálatot, akkor is megélünk valahogy, hiszen ugyis az a baj, hogy nemzeti organizmusunk hypertrofiában szenved. Több az eszkimó, mint a fóka. Így mondják. Vagy lehet, hogy mint takarékos államban, hasonló tendencia érvényesül nálunk ezen a téren ahhoz, amit a közgazdasági életben a tőke elértéktelenedése elleni küzdelemnek neveznek. Nem szabad a régít félretenni, és ujjal felcserélni addig legyen bármily elavult is, amíg valami csekély használati érték van benne. De mi célja akkor annak a tömeges és szubvenciókkal stimulált új értékképződésnek, amely a főiskolák falain belül végbemegy?

* * *

Ezek után tegyük fel a kérdést: mit kell cselekednie az ifju magyar nemzedéknek? Várjon-e, amíg rekonstrukciós politika logikája szerint a szanálás utolsó fázisaképpen a középosztály kérdése is sorra kerül s ezzel kapcsolatban talán vele is történik valami? Vagy a megoldás ultima rációjához folyamodjon és a földgolyó azon a helyén keressen magának érvényesülést, ahol épen tud, Várni még tovább — egyet jelent a lemondással. Az utóbbi lehetőség — mint komoly gondo-

at — ujabban igen erősen foglalkoztatja a magyar ifjuság széles rétegeit. Éppen azokat, akik a legkülömbbek, a legértékesebbek, akik nem bírják vagy nem akarják magukban megőlni életük célját, akik lenni akarnak valamik. Az is veszedelmes jelenség, amikor egy fejlődésben lévő és távolról sem túlnépesedett nemzet legegyszerűbb fiai, a mezei vagy ipari munkások vesznek vándorbotot a kezükbe, de egyenesen katasztrofális, ha már az értelmiség is még hozzá az ifjuság színe-java ebben látja életideáljának megvalósíthatását. Nagyon súlyos bajnak kell lenni ott, ahol már az intelligens elem is a kivándorlásra gondol.

A baj kulfője nem a középosztály túltelítettségében van, — amint azt szeretik hangoztatni, — hanem valami sajtószzerű ignorálásában az új idők gyökeresen megváltozott kulturális, társadalmi és gazdasági viszonyainak. Hiányzanak intézmények, a kibuvóra rést nem hagyó kemény rendelkezések, de mindennekfőlt a spontán belátás, amelyek a ma légkörében nevelkedett generációnak megnyitják a hivatásszerű munka és az érvényesülés kapuit. Tiszteljük a multat, de ne felejtsük el, hogy a jelenben élünk és a jövőért dolgozunk.

Meg kell rendszabályozni az emberi önzés határt nem ismerő kicsapongásait, amelyek az egyéni érdek exclusiv ápolása mellett másokat fosztanak meg a megérdemelt boldogulás lehetőségétől. Mégis türhetetlen, hogy pl. egy 2000 holdas belterjes uradalomban az igazgatón kívül három segédtsit alkossa az egész tszti személyzetet és az összes közbeneső önnálló hatáskörrel bíró fokozatok hiányoznak, mert így egynek jut az, ami különben több között oszlana meg. Az ilyen és ehhez hasonló jelenségek együtt adják a mai magyar ifjuság problémáját.

Ez az ifjuság eddig mindent megtett: tanult, türte, remélt, és csalódott. De úgy látszik föltötte még azután is inkább borul, mint derül. Pedig ha azok a tényezők, akiknek csak valami köze van ehhez a kérdéshez, sürgösen nem tudják megtalálni a kibontakozás szálaít, — amely több megértés és önzetlenség mellett korántsem volna oly nehéz — akkor az új magyar generáció a már említett alternativa elé kerül: vagy beletörödik sorsába és feláldozza élete hivatását vagy idegenbe megy szerencsét próbálni. A magyar nemzetet — nyilvánvalóan — mindkét esetben veszteség éri. A jövő társadalmában pedig egy nagy ür, egy nagy folytonossági hiány fog mutatkozni. A jelenben devalvált magyar jövő krízise lesz ez.

Kerék Mihály.

Magyar Telefon Hirmondó és Rádió R. T.

(a budapesti rádió adóállomás birtokosa)

ELADÁSI OSZTÁLYA. IV. HARIS-KÖZ 1.

Teljes rádió vevőberendezések, alkatrészek, laboratorium.

Antennaszerezések stb.

Mielőtt rádiókészüléket vesz, forduljon tanácsért cégünkhöz!

F I G Y E L Ő

PROHÁSZKA OTTOKÁR.

A berlini titkos állami gyűjteményben őrzik a canterbury érsekség pecsétjét, amely Becket Tamás halálát ábrázolja. A canterbury érsek az oltár előtt térdel és a fejét kissé visszafordítja. Előtte Krisztus glóriás feje, mögötte a hirhedt négy lovag, legelől William Tracy, a pajzsán három hal, a jobbjaiban kifent kard, sujtásra emelve. Mintha mindig lesújtani készülne. Mintha Thomas Becket mindig hátrapillantana és várná a halálos csapást. Hiányzik a keresztartó barát, Trutan Grimm, hiányzik a befejezés, amint a szent fej vérbeborul és lehanyatlak. Hiányzik a haláljaj és tömegek zokogása. Olyan ez a pecsét, mintha az örökké fenyegető halál pallosát örökítené, állítaná meg abban a pillanatban, amikor épen lesújtani készül.

Prohászka Ottokár meghalt. Ha ez a név Prohászka Ottokár fogalmat jelent, ha egyáltalán be lehet egy lelket egy név skatulyájába szorítani, akkor el kell gondolnom azt, hogy ki volt ez, aki meghalt, mi volt ez a fogalom, megérthetem-e azt, amit ez a szó kifejez, hogy: meghalt.

Ha azt mondom róla valakinek, aki nem ismerte, pap volt, ha azt felelem, költő, vagy filozofus, szónok, vagy nevelő, politikus, vagy emberbarát, mindig hazudtam, soha nem mondtam semmit, ha kijelentem, ember volt, aki isteni lelket hordott, talán megközelítem a valóságot. Mindez azonban csak szó, üres szó. Talán azt felelhetném, fény volt, energia, elenyészhetetlen erő, akkor látom, hogy a lényege nem veszt el, a fény, az energia nem hal meg, tehát abszurdumot állítottam.

Szavakat egymás mellé tenni, gondolatokat füzérbe kötni: róla. Valaki azt fogja mondani, amit egykor Goethe halálánál egy maliciózus ember: „milyen kár, hogy Goethe meghalt és Eckermann él...“ Dehát vannak emberi kötelességek és ezek szerint azoknak, akik az új Magyarország fáklyáit hordozzák, lehetetlen meg nem emlékezniök arról, aki talán épen nekik mondott a legtöbbit, mert még nem tömte fülüket süketté a kőnc, a megalkuvás, az ernyedtt nembánomság minden-mindegyes filozófiája. A nagy tudó tudta, hogyha valahol kikelnek az ő elvetett magvai, akkor épen ennek az ifjúságnak a kemény akaratában szökkenhet fel az új termés sárga kalásza és ezért szerette talán úgy ezt a harcos, dacos, hívő és termékeny nemzedéket.

Ha nem halt volna meg és valaki megkérdezné, hogyan képzelem én ennek a férfinak a halálát, akkor azt feleltem volna: úgy ahogy élt. Illés próféta tüzes szekéren vágatott az égbe. Tomory csatában esett el. Becket Tamást az oltár előtt gyilkolta meg Tracy. Prohászka Ottokár a gondolatok szárnyas útján, túljutva repülőgépek pályáján és csillagok szféráin, szállt felfelé, hogy meddig jutott, nem tudjuk már, hiszen az út másik felét, a nagyobbikat nem láthatjuk, az anyagtól korlátozott megakadt előttünk, mintha egy kilőtt lövedék hirtelen rádióhullámmá változnék, az elsőt még észleljük, a másikat hasztalan keresnénk, nem ismerjük a hullámhosszát és nincs olyan felfevő gépünk, nincsen már antennánk, amellyel felfogjuk, kövessük, nincs érzékünk, mely az érzékfölöttit lebírná, csak azt tudjuk, hogy amikor ott a barok szószéken állt magas alakja, mögötte bárdját emelte az ismeretlen, amikor a hangja ércét vesz-

tette, amikor keze görcsösen belemarkolt abba a párkányba, mely egy nagy lélek ugródeszkája volt a végtelenbe, akkor nem halt meg más, mint egy fizikum, a pallos lesújtott reá, megbénította, visszasodorta a fizikai halál mozdulatlanóságába, de a lelke nem nézett hátra, a szelleme nem rendült meg a vasmarok gyilkos szorításában, millió és millió apró energia-atomban mozog és hat tovább, az elgondolt gondolatai, az isteni akarása élnek; ő mondotta: „az élet értelme a nagy, eszményi kötelességek teljesítése s az embernek a superindividuális eszményiségbe való bekapcsolódása“, ezt az életet elérte, ezt a célt beteljesítette bizonytal.

Ez szerinte a „felsőbb realitás“. Aminthogy Beethoven szelleme él műveiben, úgy él Prohászka szelleme alkotásaiban és gondolataiban.

*

Egész életét, munkásságát, egyéniségét, gondolatait így hirtelenében átfogni, felmérni: lehetetlen. Impressziókat adni: megkísérelhető. A lényege volt az abszolút hivatottság. Ő érezte, hogy mit akar. Nem kapaszkodott a gyakorlati tudás kicsinyes és véges horgonyába, de nem röppent a „túl-zott és csinált spiritualizmus babonáival“ sem a légtérbe, számára idegen volt az a „metaphysikai túltengés, az a spiritualista ájuldozás, mely a lélek összes csápjait a mysticizmusba mártja, de a természetet a maga sajátosságában s anyagi autonómiájában meg nem fogja s meg nem érti, mely henyel és okoskodik, ahelyett, hogy megfigyelne és tapasztalna, mely végre is saját szellemi nagyságától ittasul s mikor mindent saját kis lelkének ábrázatára s hasonlatosságára alakított át, nem vette észre, hogy maga is csak parány s végtelenül nagyobb a lét“, hanem a két véglet tagadása között megkereste a maga igazságát. Ember volt a földön, isteni lelkű ember, aki nem állt vak szemekkel és süket fülekkel a nagy mindenségben, magáévá tette Goethe vallomását, aki szerint: „a legmagasabb, amit ember elérhet, a csodálkozás.“ És ez a termékeny csodálkozás, ez a mindenség titkai előtt leboruló csodálkozás nem vette el kedvét a munkától, nem engedte, hogy lába alól kicsusszék a föld. A tulsok olykor találkozik a kevéssel s mindakettő szegénységet jelent. Ő pedig gazdag volt. A leggazdagabbak közül való. Reá is illik, amit Carlyle mond Danteról: „Emberi lélek, amely egyszer elhatolt a dal alaphangjáiig és ebből igaz éneket énekelt, életünk mélységeiben járt és hosszú időközön át minden nagynek életgyökerét táplálta.“

Tehát ember volt, megoszthatatlan, lélek, melyet nem lehet parcelálni. Ez itt a papi, ez a filozófusi, ez a politikusi, ez a költő parcellája. Nem. Minden volt egyben és semmi külön.

Pap volt, a legjobb, leghivatottabb pásztor, akinek minden szívdobbanása másért ver, de ment volt a művészi katolicizmus szentimentális és érzéki kultuszától úgy, mint a skolasztikusok hidegen rendszerező bölcsességétől, hitének lényege az, amit Renan „végleges vallás“-nak nevez, amikor azt mondja, hogy a kereszténység egyértelmű lett a vallással, mert ezt semmi nem pótolja és semmi sem tökéletesítheti épen, amint azt Jézus nekünk adta. Mindemellett hiányzott belőle a tudók és hiuk nagyképszerűsége, amely eldob minden formát, mikor épen az adott forma embermilliók hitének, megnyugvásának formája, ellenben birt az alázat oly rendkívüli mértékével, amely meghajol a tekintély előtt és dokumentálja azt, hogy ő sem csalhatatlan. Így hajolt meg ő is egyszer Róma döntése előtt. Így élte életét, végig betartva a papi törvényt.

Mint egyháznagy sohasem nézte az anyagi hatalmat, végtelen igénytelenségében soha sem törekedett politikailag súlyosabb hierarchikus rangra, megelégedett a legszegényebb püspökséggel, mert lelki püspökség volt az ő tiszte, mint az apostoloké. Szent István tíz püspökséget alapított, a püspöki stallum intenciói szerint politikai hatalmat is jelentett, a történelem folyamán gyakran folyt harc egyes tekintélyesebb, vagy nagyobb befolyást biztosító egyházi méltóságért, mint amilyenek az érsekségek, vagy a jobbmódu püspökségek voltak. Prohászka Ottokártól minden

ilyen ambíció távol maradt és el nem hagyta helyét, mert szerinte minden püspökség egyforma a kötelességben. Ő pedig a kötelesség mértékével becsülte a rangot.

Politikai felfogása, amennyiben ilyenről szó lehet, igazságos és puritán volt. Ha ő a közélet terén szavát nagyritkán felemelte, akkor mélyen szántó nemzeti problémákért szállt sikra. A szegények földhözjuttatása mélységesen emberi felfogásából és igazságérzetéből fakadt. Amikor a történelmi materializmus harcosaival szembeszállt, a hazafiui önzetlenség álláspontját védte. Fájt a szíve, ha embertelenséget látott, de belepillantva a történelem hatóókaiknak működésébe, nem vont le egyoldalú, merev konzekvenciákat. Valahogy úgy szemlélte a politikát, mint Maculay, amikor azt mondja: „Tökéletesen igaz, hogy a visszahatás sok bajt szült és szül még most is. De mi szülte a visszahatást? Amily erővel lenyomjuk a ruganyt, akkora erővel pattan vissza. Amily messze lökik az egyik irányban az ingát, oly messzire esik a másik irányban.“ És ez a látás adta roppant fölényét az elfogultakkal, rövidlátókkal szemben. Mindent végokokra vezetett vissza és ebben igazán modern lélek volt, aki ha nem is helyesel valamit, de magyarázatát leli sok nem épen rokonszenves jelenségnek. Korunk vajudással járó kinjai csak jobban megerősítették benne a hitet a superindividuais valóságban. Allította, hogy az embernek nem szabad elszakadnia az objektív valóságtól, szükséges, hogy az ember a reáltudományok alapján építse fel szellemi világát, szerinte azonban az e réven kiemelt ismeretek csupán nyers terméskövek, menten mindenhatóságtól, a reális tapasztalaton felül áll az ember filozófiai, erkölcsi, művészi reakciója, mellyel a külvilág benyomásaira válaszol. Ezt a reakciót pedig már nem kémiai reagentiákkal, hanem megérzéssel kell kezelni. És itt lép felfogásába az intuición korrigáló tevékenysége. Marxsal szemben a szellemi, erkölcsi világ létezését hirdeti, a materiális követelmény mellett a jószág, szépség, lelkeség objektív valóságát állítja ellensúlyként, Kanttal szemben az irreális ideák elégtelenségét hangsúlyozza, physikumba ágyazottságunkról nem szabad elfeledkeznünk, nem szabad ragyogó kategóriákba zárkoznunk, mert elvesztjük az életet, eszményeink pedig sziporkázó gondolattrakétákká lesznek.

Igy találkozik a filozofus a pappal, a politikussal és az intuiciónban a költővel. Szétválaszthatatlan benne ez a három. Érzi, hogy politikai életünk ahhoz a mozdonyhoz hasonló, amely az exigenciák sineiről letérve, neki akar vágni a járatlan utnak, mert rendkívüliek a viszonyok. De új utra térés helyett, mi történik csupán? Hogy a sinekre konstruált gépezet lezuhan a töltésen és összetörik, mint rozzant játékszer. Nem régi masinákkal kell új, változott szükségletek kibuvóit keresni, pedig ma ez a bevált receptje a legtöbb kísérletezőnek, hanem új munkához, új feladatokhoz új eszközök és módok kellenek. Nem a pohár a fontos, hanem a tartalom, amit bele töltünk. A mi politikai kuruzslóink pedig a pohárra esküsznek.

Természetes, hogy ilyen felfogással nem sokáig találta helyét a politikai életben. Ő új, erkölcsi tartalmat keresett és csak új jelszavakkal találkozott. Talán ez volt élete egyetlen, igazi csalódása. Az emberek nem okulnak olyan könnyen s csak az emberrétegek kicserélődése teremthet új, egészségesebb, erkölcsösebb atmoszférát.

Magyarország története bővelkedik kiváló egyháznagyokban és papokban, a magyar katolicizmus, a magyar kereszténység jellege is valahogy más színeződésű, mint más államokban. Asztrik apáttól, Gellért püspökön keresztül Pázmányig és azontúl Majláth Gusztávban és Prohászka Ottokárban annyi bölcseséget, lelki nagyságot és speciális vonást fedezhetünk fel, hogy hinnünk kell a genius loci talán nem is átalakító, de mindenesetre egyensúlyozó erejében. Kivül esne kereteinken a francia, az olasz, spanyol, a német katolicizmus, az angol, a germán, a magyar protestantizmus sajátosságait taglalni, mindenesetre megjegyezhetjük, hogy

Pázmány bölcsesége, ereje, gondolatformái nem a jezsuita szellem megnyilvánulásai csupán, hanem a magyar föld népének ősi zamata, egyszerűsége és józansága is nyilatkozik benne. Prohászka annak ellenére, hogy fajilag nem származott magyar családból, mindvégig magyar föld gyermeke maradt, aki sohasem felejtette el, hogy amennyi benne fűvel, földdel emberrel rokon, tehát izesítő, egyénítő, az magyar környezet, magyar mult hatása alatt született.

Pázmány a nyelvújító, magyar kincs marad, Pázmány a szónok magyar füleknek beszélt, Prohászka a költő és szónok a magyar nyelvnek oly nagy művésze volt, hogy kifejezésében gátat nem ismert és meg tudta szólaltatni bűvös hangszerén a szférák megfoghatatlan zenéjét.

Eszköz volt kezében a toll, ajkán a szó, de micsoda tökéletes eszköz! Méltó ahhoz az eszméhez, melyet hirdetett. Az isteni örömmel, a diadalmas boldogságnak himnuszát zengette, fényt sugárzott és találkozott a Beethoveni gondolattal: *Durch Leiden Freude!*

A filozofus nem volt benne rokon Sakja Munival, mily távolállott tőle ennek mozdulatlanságba merevülő Nirvánája, nem állt meg Stoa reménytelen bölcseségénél, akinek adiaphoron minden és végül a lét is az adiaphoron céltalan közömbösségébe, eredménytelenségébe fullad. Nem az erény, nem a *contemplatio l'art pour l'art*-ja ragadta magával, a célt látta mindig és ez előtt a cél előtt eltörpült a Nirvana lélekvesztő csendje, el Stoa unalmas erkölcsössége, el Epikuros muló gyönyöre, el a skolasztikusok rendszerei és a pragmatizmus *circulus vitiosus*a. Kant époly elégtelen, mint Nietzsche. Jézus állt előtte a maga keresetlen egyszerűségében, a maga megdönthetetlen igazságában és diadalmas jóságában, elérhetetlen, de mindvégig követendő példaként.

Modern ember, aki a történelem különböző korszakait azonban nem a mai ember szemüvegén átnézi, hanem tudja, hogy minden kornak más a természete, amelyet tekintetbe kell venni annak elbirálásánál. De épen mert a multat nem nézi elfogultan, áthatol tekintete az új kor kusza kaoszában, fejlődést akar, az új kor szemszögébe kívánja beállítani a régi igazságokat. Azt véli, hogy nem szabad jogfejlődéseket, állapotokat és államszervezeteket a kereszténységgel azonosítani. „Aki ezt teszi, az egyházat ka!odába zárja.“ A társadalmi rétegek elhelyezkedéséről írva olyan dolgokra eszmél, melyeket előtte egy pap sem mert bevallani. „Nekünk katolikusoknak, az az öreg hibánk, hogy a történelmi fejlődéssel s a tényleges állapotokkal nagyon is összenövünk s a ténylegesen fennállóra ráruházzuk az isteni rendnek és akaratsnak tekintélyét, őrt állunk minden intézmény mellett, amelynek szerencséje van, hogy fönnáll, pedig sok más intézménynek több joga volna ahhoz, hogy a helyén álljon s azután balta szemeket vetünk azokra, akik az újat pártolják, kik az új viszonyok célszerűségében a réginek helyét nem találnak . . . Kár a buzgólkodásért, ahelyett jobb volna egy kis történelmet s nemzetgazdászatot tanulni.“

Tudja, hogy sok minden megváltozik, mintahogy megváltozott eddig is kétezer esztendő alatt. A szociális fejlődés elkerülhetetlen. Megdöbben a háború embergyilkos pusztításai fölött és utmutató, iránytű után néz. „Az értékek nagy elértéktelenedésében tisztába kell jönnünk afelől, vajjon ez eszmények csak symbolumok és absztraktok-e, melyekben *mythologia*, vallás, etika az emberi lélek bizonyos szükségleteit tükrözteti, vagy pedig metafizikai valóságok, melyek a történelmi élet s az anyagi lét sphaeráin tulra érnek s minket is oda kapcsolnak. Az öntudat nem lehet hajó iránytű nélkül s ép azért szüksége van irányításra a szellemi világban s a cultura legnagyobb problémája az lesz, hogy ezt a bekapcsolást miképpen végezze.“

Ösztönös szomjusággal fordul a nagy chaosban az örökkévaló fény felé. Nem az elrendelt törvények, a tételek, a szabályok jelentik előtte az ibseni „ideális követelmény“-t, szerinte a „moralitás nem a törvényen, nem az eszményen, hanem a lélek érzésén fordul meg igazában.“ Az

intuición, a szomjuság kihajtja a szabadba, száguldó lelke hegyet, völgyet bejár, nem zárkózik katakombákba, hanem tavak, patakok partján sétál és nézeget, réteken jár, hegyeket barangol be, az assisi Bernardone szemével gyönyörködik fűszálban, pisztrángok cikkázásában és madárfészkekben; minden apró féregben a természet titkait csodálja, kutatja, mert hiszi, „hogy az Isten napsugárba bele s látónak teremtett, hogy a természet összes remeklésein s a lelki világnak fényes eszményein naggyá neveljem önlelkem fényét.“

Az Isten országa szent Pál szerint három tulajdonsággal bir, s ezek: az igazság, a békesség és az öröm. Ezeken át az ember célja: „egyéniségünk Krisztus szerinti érvényesülése.“

Nagy nevelő. Utakat keresett, módokat talált a mai, szenvedő, meghasonlott, modern ember megnyugtására. Az ormokon járt. Titkokat érzett és megoldásokat talált. Mindezt közölni akarta velünk, hogy segítsen rajtunk.

Soha nem mosolygott kicsinylő szánakozással. Szent komolyság párosult benne a béke derűjével. És senki sem volt kicsiny előtte arra, hogy segítsen, ha kell.

Hogy a lelke művészlélek volt, hogy a szeme meglátta a szépet, ez csak tökéletesebbé tette igazságainak hatását. Szerette a szép formát, megtalálta a kifejezés eszközeit, elérte a harmóniát.

Heureux, qui les surprend, ces just harmonies,

Où vivent l'ame et la forme à la forme à la fois. (Sully-Proudhomme.)

A székesfehérvári, régi szent Jakab templom helyén épült szent István székesegyház kincstárában őrzik szent István király koponyáját. Ezt a szent ereklyét minden évben szentistvánszertartás ünnepélyes körmenetben hordozzák körül az ősi városban. Egy másik koponya is ragyogott ebben a városban, több mint husz esztendőn át, most már ezt is ereklyeként őrizheti Székesfehérvár kegyeletes népe.

A természet benne csodálatos műremeket alkotott. Arányos test, boltozatos homlok, gyújtó szemek és érces hang. Ez aminek elvesztését benne fájlatjuk. A hódító egyéniség közvetlen varázsa nem árad többé nemes alakjáról, szemeiből, ajkáról. Szavakkal és tettekkel is hatott, nemcsak gondolatokkal, sokszor egy mozdulata, mosolya, intése embereket mentett meg, kétségbeesetteket töltött el nyugalommal. Az ő testén a papi köntös egyszerűsége egybeolvadt lényének szentelt egyszerűségével. Dante szerint „... quel caestro

che solea far li suoi cinti piu macri“

Gót katedrálisokra emlékeztető testének épülete összeroskadt, harangzúgással rokon szava elhangzott. Maradt utána: csönd.

De ebben a csöndben mindig növekvő intenzitással kezdjük érezni őt. Hogy a gondolataiban szerteszórt energia meg nem áll, bizonyos. Széles magyar síkságokon már borzolja a tavaszi szél az ő vetésének rengeteg apró kalászát.

Talán terem egyszer ez a nagy magyar ugar.

Farkass Jenő dr.

A FIUMEI KIKOTÓ.

A május elején *Genfben* összeülő világgazdasági konferenciára a magyar gazdasági élet is elküldi reprezentánsait. Ez alkalommal talán először, „megfigyelők“ helyett szakemberek kelnek utra, hogy hivatalos külpolitikánk első nagyobbszabású vállalkozásával egyidejűleg a sok, kizárólagosan politikai posztulátum mellett végre felhívják a világ legilletékesebb szakembereinek figyelmét arra a sok gazdasági és szociális nyomoruságra is, amelyeknek súlyától a trianoni Magyarország már-már alig képes nemzetfenntartó feladatának megfelelni.

A Société des Nations égisze alatt még nem rendeztek ily gyakorlati vonatkozású s a mindennapi élet ezernyi existenciális problémájával ennyire szervesen összefüggő meetinget, amely az egyes országok külkereskedelmi statisztikáinak s a világpiac helyzetének kritikai feldolgozásával egyuttal egy olyan probléma-komplexumra vetíti reá reflektorsugarait, amely nagyon valószínű, hogy hamarosan minden egyéb, tisztán politikai vonatkozású problémát a háttérbe fog szorítani. Csak nemrég látott napvilágot a Népszövetség kiadásában minden idők egyik leghatalmasabb statisztikai műremeke, amely a kegyetlen számoszlopok rideg valóságával tárta fel Európa előtt: gazdasági szerepének és Amerikával együtt élvezett világgazdasági hegemoniájának megdöbentő dekadentiáját. Szinte észrevétlenül veszi el Európa naprólnapra világgazdasági jelentőségét s míg eddig az Unióval paritásos alapon szinte kizárólagos privilégiummal diktált a világpiacon, addig most, a világháború befejezése óta, — Európa prestige-jét Ázsia és Afrika, sőt bizonyos mértékben Ausztrália is alaposan megtépázta. Az orosz birodalom, Japán és Kína — ezen jelentés adatai szerint — már Amerika produktumait is alig veszik igénybe. Európai behozataluk is minimális. Ázsia roppant termőképessége a távol kelet három leghatalmasabb birodalmát ma már tehát Európa és Amerika nélkül is ki tudja szolgálni. Nagy problémák ezek, amelyekkel a kizsákmányolt Európának végre is szembe kell néznie.

S amíg a genfi aerópág Európának ily existenciális és nagy horderejű problémáival kénytelen foglalkozni, a trianoni Magyarország gazdasági planétáján is sürgős rendezésre vár egy, a kereteiben talán kisebb horderejű, de Magyarország lokális érdekeinek szempontjából, annál fontosabb gazdasági probléma: *Fiume*. Magyarország tengerparti „civitas fidelissimája”, épügy sóvárogja már a lüktető vérkeringést mint a magyar gazdasági élet, amely Fiumével az évtizedes közösség barátságában szinte egybeforrt.

Ha kinyitottuk a magyar diplomácia dohos termeinek zsalugáterjeit, melyeken át oly káprázatos tavaszi csillogással süt be az olasz nap-sugár — csak természetes, hogy a magyar gazdasági életet is friss levegőhöz kell juttatnunk. Jugoszlávia magatartásán nem mulhat Fiume sorsa. Sőt, egyenesen érdeke, hogy a transitó-forgalom megnyitásával a magyar külkereskedelemnek közvetítője legyen.

A néma magyar d'Annunzio helyett, aki nem tüzelte szenvedéllyel cselekvésre „*Fiume vagy a halál*” jelszavával a magyarságot, — most mint régi ismerősök és bizonyára szívesen látott vendégek saját magunk nyitunk utat a magyar gazdasági jövőnek.

Fiume problémája csak még inkább súlyt ad a Genfben megjelenő magyar kiküldötteknek. Bár megkísérelnék ott is bebizonyítani, hogy *Fiume nélkül megfullad a trianoni Magyarország.* Dr. Cz. I.

A FÖDERALISTA JUGOSZLÁVIA.

Az a központosító, pánszerb politika, melyet a szerb radikális párt és annak nagynevű vezére: Pasics tulnyomórészt a kormányzat rudjánál, közel nyolc éven át folytatott s mely mint a patriarchalizmus, diktatura és parlamenti demokrácia egy csodálatos és csak a Balkánon feltalálható torzvegyüléke tökéletesen megfelelő volt az 1912 előtti Kísszerbia, tehát egy tiszta nemzeti állam számára, nem alkalmas

arra, hogy egy 14 milliós nemzetiségi többségű középállamban alkalmazást nyerjen.

Pasics Nikola halála mélyreható fordulatot jelent az ifju jugoszláv állam életében. Ha a gyökeresen megváltozott középeurópai és balkáni viszonylatban hatalmi súlyát továbbra is fenn akarja tartani, az SHS. állam előbb-utóbb nagy belső átalakuláson kell, hogy átessen.

Jugoszlávia visszatartóztathatatlan léptekkel halad ugyanis a tökéletes elszigetelődés felé. A kisentente még hatalma és egysége teljében sem nyújthatott számára tökéletes hátvédet; ma, már a keretei meglazultak, jelentőségét elvesztette és Olaszország adriai politikája mellett egy szerb politikus sem érezheti magát biztonságban olyan szomszédságban, mint amilyen keletről Bulgária, északkeletről Románia és északról Magyarország. Ekkora elszigetelődöttség mellett kockázatosan mérész dolog a bár tulnyomórészt testvér, de kisemmizett nemzeti kisebbségekkel szemben, a még Pribicsevicsék által meghonosított minden népkisebbségi jogot lábbal tipró erőszakpolitikát folytatni s Magyarországra felől jövő rémlátó spion-hirekre kardcsörtetéssel válaszolni.

Amennyire ingatag az új állam külső helyzete, az évente megisméltendő belső krízisek élénk bizonyosságául szolgálnak annak, hogy a radikális párt politikájához a belső biztosítékok sincsenek meg.

A nagy délszláv egység gondolata a vidovdáni alkotmánnyal szétfoszlott, de ugyancsak füstté vált az az ábránd is, hogy a horvát és szlovén ellenzéki pártok, ha az új állam kereteit nem is fogják szétrobbantani, legalább is komoly belső bonyodalmakat fognak előidézni.

Az a körülmény, hogy a szélső nacionalista magyar- és horvátfaló *Pribicsevics*, az egykori kormánytámogató magyar országgyűlési képviselő és idők változtával valamenyi szerb nacionalista terroregyesülésnek mentora, háttérbeszorult s hogy maga a radikális párt, még Pacics életében új, mérsékeltebb irányt vett fel s hogy a félelmes hírű parasztvezér, *Radics*, a miniszteri bársonyszékben sokat vesztett forradalmi ellenzékiességéből, — arra mutat, hogy Szerbia és a csatlakozó országrészek között, a parlamentáris élet formái mögött, lassu összeolvadási folyamat indult meg, mely a jugoszláv állam konszolidációját készíti elő.

Ez a folyamat azonban inkább a felületeket érinti, — a szükségszerű gazdasági és társadalmi *modus vivendi* előáll, mihelyest a szerb kormányzó pártok engednek merev nacionalista álláspontukból, de a legvérmesebb szerb álmódosók sem következtethetnek ebből arra, hogy egy horvát, vagy szlovén politikus is hajlandónak mutatkoznék a délszláv eszméért a maga külön horvátságát, vagy szlovénységét feladni.

Szerbia két történeti pártja: a radikális és a demokratapárt, — (a kis Szerbiából áthozott keretek és programok, az új államalakulása már alkalmatlanok lévén), — hozzá kellett volna, hogy formálódjon az új viszonyokhoz. Ez azonban mindmáig nem történt meg s a tipikus balkáni politikai szisztéma ezért minduntalan kritikus helyzetet teremtett a középeurópai kulturájú csatlakozott területeken.

A radikális párt, — Pacics óriási befolyása következtében, — a régi Szerbiában domináló szerepet töltött be, akárcsak a Bratianu-család liberális pártja a régi Romániában. A párthoz fűződött a régi szerb álmok megvalósítása: a sikeres balkáni háború s a súlyos véráldozatot követelő, de a végén mégis győzelmesen kivívott béke és ami a párt befolyását felfelé megerősítette, az uralkodóház ennek a pártnak

köszönhette a trónját. A demokraták sikertelen vállalkozása után ugyan-csak Pasic és a radikálisok voltak azok, kik az 1921. után szét-bomladozóban levő SHS. államot, kemény kitartó munkával intézményesen kiépítették és sikeres diplomáciával kifelé a tekintélyét biztosították. Ez a párt a maga kétségtelen sikereivel, tradícióival, de elsősorban harcos nacionalizmusával, olyan vezér irányítása mellett, mint aminő Pasic volt, nagy szerb tömeget tudott mindig mozgásba hozni. Alkalmazott metódusai bármennyire gyűlöltté váltak az összes nemzeti kisebbségek előtt, a szerbek többsége és a balkáni közigazgatás gépezete állandóan biztosították kormányképességét.

A demokratapárt, melynek néhány személyi kerülettől eltekintve, inkább a csatlakozott területek szerbsége között volt talaja, rövidebb kormányzás után át kellett, hogy adja a helyet szerencsésebb ellenfelének.

A két szerb párt elnevezéséből nem lehet egyáltalán programjukra nézve következtetést levonni. Két politikai érdek és erőcsoporttal állunk ugyanis szemben, mely egyaránt demokrata, vagy ha úgy tetszik — radikális (az arisztokrácia és bankokrácia nélküli, helyes birtokmegosztású Szerbiában másféle politikának nem is lehet talaja), de egyaránt nacionalista is, mert a sovén szerb faji sajátosságok mellett mi sem idegenebb, mint a nemzetköziség zsidók által importált szelleme.¹ Ha valamiben különbözik a demokratapárt szerencsésebb ellenfelétől, úgy az, nagyobb alkalmazkodóképessége a koráramlatokhoz és — valamint őszintébb, türelmesebb volta a nemzeti kisebbségekkel szemben. Ez az engedékenyebb politikája tette a számára lehetővé a koalíciós kormányzat átvételét akkor, midőn a radikális párt sovén centralizmusa, erőszakossága és kiméletlen, korrupt gazdasági protekcionizmusa már-már a forradalom útjára kergette az ellenzékét. Midőn azonban a *Davidovics* kormány rövid, meggyőződéstelen és határozatlan rezsimje a demokratapártot lejáratva, a radikális párt, mely mögött a sovén szerb tömegek zárt rendben felsorakoztak, újból a helyzett ura lett.

Jugoszlávia ezen két történeti pártja mellett más szerb pártformációknak egyáltalán nincs talaja. Ipari munkásság alig lévén, a szociáldemokráciának sohasem volt terjeszkedési lehetősége és mivel a vezető pártok amúgy is a (főleg agrár) kisemberek széles rétegeire támaszkodtak, a külön parasztpárt sem tudott megerősödni.

A szerb politikai pártok ekként egymás közt megoszolva, a parlamenti többséget a legmeszebbmenő terrorral és jogfosztással sem tudták soha biztosítani és minduntalan csupán a máról-holnapra való helyzetet biztosító paktumokkal tudtak hosszabb-rövidebb lélegzethez jutni. Amíg a horvát parasztpárt és az egész horvát blokk passzivitásban volt és Belgrádba nem ment el, sikerült az időleges többséget ugyan megszerezni, de mióta Radics feladva addigi élő tiltakozását, 1925-ben bevonult a parlamentbe, a horvát blokk, a szlovén klerikális néppárt, a boszniai, montenegrói, dalmát, német és magyar kisebbségek számbeli tulsulya érvényesül és előállott az a helyzet, hogy a két nagy szerb párt kiengesztelhetlen ellentéte mellett, a nemzeti kisebbségek nélküli parlamenti kormányzás lehetetlenné vált. S mivel az elhunyt Pasic katonai erőre támaszkodó diktatoriális törekvését maga a radikális párt sem helyeselte, a párt ifjabb Pasic-ellenes áramlata kellett,

¹ Jugoszláviában nincs zsidókérdés, de jellemző módon, eltekintve a monarchia-tól elszakított területrészekről, nincs számottevő zsidóságuk sem. A zsidóság csak a világháború óta kezd lassan tért hódítani,

hogy felülkerekedjen, mely szakítva a régi balkáni szisztémával, a vidovdáni jogtipró alkotmányt előbb-utóbb revízió alá kell hogy vegye.

Pasicnak ugyan, a legutóbbi választáson sikerült definitív győzelmet aratni a másik szerb párt, a demokraták felett, de a régi rezsimnek a napjai nemszláv (muzulmán, német, magyar) kisebbségekkel való kacérkodása dacára is meg voltak számlálva.

A horvát blokk vezérének, Radicsnak a radikálisokkal kötött egyezsége és a kormányba való belépése, végül az agg Pasic visszavonulása mentette meg azután a helyzetét.

A blokk s elsősorban a parasztpártnak állásfoglalása szenzációként hatott kifelé és sokan abban Radics teljesen önkényes és szerencsétlen sakkhuzását látták, melyhez a horvátság széles tömegei nem adták meg a beleegyezésüket.¹ Ez a feltevés azonban egyelőre nem nyert beigazolást.

A horvát blokk, akárcsak a továbbra is ellenzékben maradt szlovén néppárt a horvátság és szlovének csaknem egyetemes lelkes akaratát jutatták kifejezésre, midőn a délszlávok egyesülését létrehozták. Mindkét szláv nemzet azonban a 1917-es korfui egyezmény alapján állott akkor, amikor az új monarchia keretében a tökéletes autonómiát és a szerb állammal való viszonzóságot akarta fenntartani. Ezt a programot a két nemzet, a vidovdáni alkotmány és a szerb kormányok céltudatos erőszakos egységesítő politikája dacára sem adta fel, amit a szlovének parlamenti és a horvát blokk parlamenten kívüli éveken át tartó tiltakozása hatalmasan kifejezésre juttatott.

A vidovdáni alkotmánnyal betetözött szerb centralista politika a maga terrorisztikus közigazgatási és katonai erőbiztosítékaival nem bizonyult pusztán rezisztenciával leküzdhetőnek. A befejezett tények gyakori alkalmazása korunk sajátossága. A befejezett tények alapján diktatorikus szellemű politikájával szemben csak két eszköz között lehet választani: a forradalom, vagy pedig a széles alapokon felépülő ellenzékiesség között. A testvérnemzeteknek Belgrád merész és biztos centralizmusával szemben egy kétes kimenetelű forradalmat kockáztatni annál kevésbé sem lehetett, mert egy ily felelősségtől súlyos elhatározás az általuk is kívánt délszláv egység megsemmisítésére vezethetett volna.² Ezzel szemben az az álláspont győzött, mely utalva a kisebbségek számbeli erejére, a parlamentáris harc felvételét sürgette.

Radics, aki maga mögött érezte nemcsak a horvát parasztságot, hanem a blokkban tömörült egész horvát nemzetet, miután a népszövegséghez intézett tiltakozásai, londoni és moszkvai útja tökéletes sikerrelenségre vezettek, hosszú Canossajárás után kénytelen volt a második utat választani.

Ekkor következett be (1925.) a horvátblokk szövetkezése a vérszegény demokratapártnal, amelyet, amint ismeretes, Pasicnak sikerült szétrobbantania. Vert hadként vonultak vissza Davidovics demokratái épügy, mint ahogy Radicsot is súlyosan megviselte első aktív fellépésének tökéletes kudarca. A tapasztalt, ravasz Pasicnak sikerült megbontania a parasztpárt egységét is s míg a föderalizmus feltétlen hívei (a jogpárti) épen a szerencsétlen kompromisszum miatt megvonták a bizalmukat a vezértől, néhány haszonleső demagóg elfogadta a Pasic által felajánlott miniszteri tárcákat.

¹ I. Frank Izsó cikkét a Bartha Miklós-Társaság évkönyvében.

² 1923. táján Belgrádban már arról gondolkoztak, hogy a súlyos tehertélt jelentő Horvátországtól akként szabadulnak meg, hogy területileg megcsonkítják és ilyen formában önállóságát visszaadják.

Ez azonban csak pillanatnyi pozíciósiker volt Pasics részére. A választáson, minden terror dacára Radics tökéletes győzelmet aratott és a helyzett nagyfoku feszültsége szükségessé tette, hogy a szerb részről is megtörténjen az első közeledő lépés.

Az utóbbi időkben szárnyrakapó panamavádak Pasics tekintélyét alaposan kikezdték s ő, ki éveken át tökéletes ura volt pártjának s következetesen alkalmazott módszerrel, minden önálló véleményü embert kiüldözött, többek között Proticsot a volt miniszterelnököt s Jovanovicot a skupstina nagytekintélyü elnökét, csakhamar érezhette, hogy saját pártjában is megingott a helyzete. Midőn a fiatalabb gárda is ellene fordult, mennie kellett. Akkor még nem hitte, hogy utoljára távozik,

Uzunovics személyében úgy kifelé, mint befelé a középut politikája jutott érvényre s bármennyire is labilis legyen egy Radicssal kötött koalíció, kétségtelen, hogy a parlamentáris kormányzást egyelőre csak egy ilyen koalíció biztosíthatta.

Tévedés lenne azonban hinni, hogy a mai átmeneti egyensúlyhelyzet, Pasics halálával megenyhült politikai légkörben, Jugoszlávia belső konszolidációját jelentené. Ha a radikálpárt engedett is eddigi merev pánszerb álláspontjából, semmi jele sincs annak, hogy a vidovdáni alkotmány alapvető megváltoztatására készülnének, Ellenkezőleg, úgy látszik, hogy a köröskörül, valamennyi utódállamban érezhető kedvezőbb atmoszféra, Jugoszláviában sem jelenti azt, hogy a hatalmon levő nemzetek imperialista ábrándjaikból a legkisebb mértékben engedtek volna. A csehek, románok és szerbek ma is annyira sovének, mint 1918-ban, de ha mégis enyhülést jósol odaát és Budapesten a sajtó, ez pusztán csak annak a körülménynek tudható be, hogy a cato-i „delendam esse” politikát, ma 1927-ben folytatni, már külpolitikai szempontból is idejét múlt dolog.

Ugyanez alkalmazható teljességgel az SHS. államra is. A jövő szempontjából azonban a feleuton megállni nem lehet. Az autonomizmus minden államban megfojthatatlan latens erő. A horvátok, szlovének, dalmaták, montenegróiak, époly kevéssé mondtak le minden fajtestvérségük dacára is a népi, vallási, kulturális és gazdasági sajátosságaiokról, mint az idegen fajú magyar, német, bolgár, török vagy oláh kisebbség. Ebből pedig egyenesen következtethető, hogy a nemzeti kisebbségek viszonylag élesen körülhatárolható nyelvterületen (kivéve a bosnyákokat és oláhokat!) élvén mind vallási és kulturális, mind ezen tulmenőleg, a politikai önkormányzat terén, a fennálló alkotmány oly irányu átalakítását kívánják, amely a szabad fejlődést mindannyiuk számára, a szerbekkel egyenlő mértékben biztosítja.

Jugoszláviában véleményünk szerint nemcsak a délszláv testvér kisebbségeknek lehet döntő érvényesülése. A horvát és szlovén nemzeti törekvések, abban a pillanatban, amint csak a délszlávok tökéletes érvényesülését célozzák s a többi nemzetiségeket fájdalomdíjként a pánszerbizmus zsákmányául hagyják, letértek a kisebbségi jogok útjáról és átfestett faji imperialisztikus politikának építik fel ugyancsak kétes alapjait.

Radics, Korosec és a többi vezérek alkalmazhatnak magyar szempontból olyan taktikát, amelyet épen akarnak, egyet azonban nem szabad szem elől téveszteniök: hogy a kisebbségek érvényesüléseért folytatott harcokban a Dunától és Drávától északra lakó magyarság és németség csak addig fegyvertársuk, amíg ily irányu politikájuk összes következtetéseit levonják.

Szerb szempontból viszont előbb-utóbb diadalra kell juttatni azt az igazságot, hogy nem a nemzeti kisebbségek separatista, (vagy pedig amint előszeretettel saját gyakorlatból nevezik: irredenta) törekvése áll Jugoszlávia konszolidációja útjában, hanem a népkisebbségekkel szemben tervszerűen és mereven alkalmazott, még a régi Szerbiából áthozott radikálistáris szisztéma!

Az elszakított Erdély oláhsága mindmáig megőrizte a maga külön erdélyiségét és ezt kifejezésre juttatja politikai téren is, akkor, amidőn a nemzetipárt mögött tömörül. Mennyire hatásosabb kell, hogy legyen a horvát és szlovén nemzet szeparáltsága akkor, amikor a nem édes-testvér szerbséggel szemben, a maga évezredes intézményét, kulturáját óhajtja biztosítani! Mióta a délszlávok törzsei a középkor elején szétváltak, kivéve a magyar és török impérium alatt való időleges és nem teljes együttélésüket, azóta kulturális és vallási téren soha utjaik nem találkoztak! A tengerparton az olasz, belterületen a török, magyar és német kölcsönhatás, a velük való együttélés kitörölhetetlen nyomokat hagyott az egyes délszláv nemzetek etnikumán.

Témánkon kívül esne, hogy az autonomisztikus mozgalom geográfiai és gazdasági alapjait vázoljuk (magyar szempontból a délvidéki autonomizmus pl. egészen más követelményeket állít fel, mint az erdélyi hasonirányu mozgalom): Jugoszláviában ez a mozgalom nem pusztán jószándéku törekvés, mint a Felvidéken és Erdélyben, hanem egy megoldást követelő napiprobléma.

Az autonomizmus gondolata szerényebb, vagy követelőbb formában mindenütt kopogtat a hatalom urainak ajtain.

Az utódállamok uralkodó nemzetei a háboru előtt és alatt a céltudatos irredentának nagyszerű formáját alkalmazták velünk szemben. A kisebbségi jogok, a történeti jogok hangos hirdetői a világ legsovénebb fajtájaként tüntették fel a magyart s propagandájuk annyira hatásos volt, hogy a végén még mi is elhittük azt, hogy sovének vagyunk, bár alig volt számbajöhető nemzetpolitikánk.

Ugyanezek a most uralkodó nemzetek, midőn külső erőtenyezők segítségével maguk alá gyűrték az önmagával meghasonlott magyarságot és feloszlatták Európa egyik legrégebbi nemzeti államát, a sovén nemzetpolitika oly mesterpéldáját mutatták be, melyhez hasonlót Európa története a népvándorlások és a vallásháboruk óta nem mutathat fel! Az SHS állam számláját terheli, ezt sulyosbitja az is, hogy ugyanezt a „nemzetpolitikát“ alkalmazta a testvér nemzeti kisebbségekkel szemben is.

Jugoszláviának azóta volt alkalma meggyőződni arról, hogy mindaddig, míg befelé az erőszak rendszerét alkalmazza, a belső labilis helyzete nem eléggé erős támpont ahhoz, hogy kifelé agressziv külpolitikát folytathasson. Az elmúlt évek ezenfelül még egy tanusággal szolgáltak s ez véleményünk szerint az, (a hivatalos szerb körök is előbb-utóbb annak a belátására kell, hogy jussanak), hogy a Rapallóig megtett utat visszafelé újból meg kell, hogy tegyék, Korfuig, mert a délszláv egység ideálja szétválaszthatatlanul összeforrott a föderalizmus gondolatával.

Magyar nézőszemmel pedig nem a katonai és népszövetségi biztosítékok, Pribicsevics és társai félelmetes kardcsörtetése, hanem egyesegyedül a kisebbségi jogok becsületes érvényrejuttatásával dokumentált belső békés szándék teremthetnek oly atmoszférát, melyben az új állam és a sok kiváló sajátosságokkal rendelkező szerb faj, nyugodtan továbbfejlődhetik.

Szász Béla.

K Ö N Y V E K

ZULAWSKI KÖNYVE KÖRÜL.

I.

Levelet kaptunk Zulawski Andortól. A polémiába csak azért bocsátkozunk, mert multkori cikkünk kényszerű megállapításai voltaképen nekünk estek talán legnehezebbünkre; hiszen a saját táborunkból kellett valakivel, egy lendületes fiatalemberrel szemben állástfoglalnunk. De megtettük azért, mert vannak dolgok, amik mellett nem lehet, nem szabad behunyt szemmel elmenni s mert hisszük és tudjuk, hogy egy-egy ifjui botlásra valló idejében való rámutatás nem méltatlankodó ellentámadást, de fogatszorító jobbratörekvést fog végül is eredményezni. Zulawski levelét, sajnos, nem tudjuk szóról-szóra adni, mert munkatársainknak olyan méltatlan és lekicsinylő modorban támad nekik, amit leközölni nincs módunkban. Főbb kifogásait azonban teljes egészükben alább adjuk.

A szerkesztők.

II.

Zulawski levele:

1. »Aki legutóbbi művemben nem talál problémákat, arról nem én tehetek, mert én nem beszéd- és értelemgyakorlatról irtam elemi iskolák számára tankönyvet.«

2. Ami a plágium vádat illeti, arravatkozóan több pontban a következőket írja:

»Könyvem 83. lapján jegyzetben, szemben azon valótlansággal, hogy művemben Zoltvány Irén művére még csak sejtető jegyzet sincs, ez áll: »Megdöbbentő az a kép, melyet erről az irodalomról, különösen erotikus vonatkozásaiban Zoltvány Irén »Erotika és irodalom« című munkájában fest.« E jegyzet azt jelenti, hogyaki nem elégszik meg művemben nagy vonásokban felsorolt adatok súlyosságával, az ezekről bővebb tájékozódást nyerhet — kiváló forrásmunkámból (?) — Zoltvány idézett művében.

Ami a »tervszerű megtévesztést« il-

leti, figyelmébe ajánlom a cikkíróknak, hogy mindazon helyeken, hol Zoltvány-nyal megegyezőleg nemcsak adatokat közlök, hanem irodalmi értékelést is, idézőjelben megtalálhatják Zoltvány (?) megállapításait. (L. o. 83 o. 14. s, 87 o: 16: s., 90. o. 15. s., 98, o, 17, s, 100, o: 4., 8., 16. sorok). Művemnek inkriminált részében különben is oly sok az idézet és utalás, hogy nem lehet megokolt éppen csak Zoltvány részbeni elhallgatása.

Én nem adatokat, hanem eszméket fejtettem. A történelmi adat közkincs és nem monopolizálható. Mások által is felhasználható adatok idézése szinonim hangzás nélkül alig lehetséges. S ha az ismeretőknek ethikai és esztétikai felfogása ugyanaz, természetes, hogy főleg ugyanazon részleteket fogják kidomborítani.«

III.

1. Császár Elemér a budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudomány Egyetem bölcsészeti karán a magyar irodalomtörténet nyilvános rendes tanára sem talált problémákat Zulawski könyvében, aminek bizonyítéka az »Uj Nemzedék« c. napilap 1927. február 4-i számában megjelent kritikája, amelyben egyebek közt ezeket írja: »... az uj, progresszív magyar irodalomnak adja képét egy kis kötetben Zulawski Andor. Fiatalos hévvel üt rajta az uj irodalmon és felsorakoztatva legjellemzőbb, legkiemelkedőbb tagjait, nagyobb erkölcsi bátorsággal, mint esztétikai fölkészültséggel rá-süti költészetünkre a hazafiatlanság és erkölcstelenség bűnbélyegét. A kötet címében az uj magyar irodalom problémáinak megvilágítását ígéri, erről azonban nem esik szó. Az író ugyanis a maga dogmatikus, de határozott s épp ezért tiszteletreméltó nézőpontjából tekintve az irodalom jelenségeit s ennek következtében nem is láthat problémákat. Annyira meg van győződve a maga igazáról, hogy

egy operatőr biztos kezével vágja le az irodalom testéről azokat a részeket, melyeket fekélyesnek tart. Az ilyen író számára nincsenek problémák.»

2. Nyomatásban megjelent irodalmi és esztétikai értékelések és megállapítások kétségkívül közkinccsek, de csakis idézőjelbe téve és a forrásra való félre nem érthető utalással használhatók fel. Erről pedig Zulawski — enyhén szólva — mindenütt megfélekedezett az általunk említett helyeken. A válaszban felsorolt oldalakon az idézőjeleket kitette ugyan, de a nyájas olvasóra bízta, hogy állapítsa meg a forrást, ahonnan adatait kölcsönözte. Zoltványira való hivatkozás ugyanis a fenti teljesen általánosságban mozgó utaláson kívül sem az általa említett helyeken, sem máshol az egész könyvben nem fordul elő, amit a szerző által összeállított »Névmutató« is igazol, ahol Zoltványi neve mellé mindössze a 83. oldal van feljegyezve.

Végül a kritikát senki sem veheti személyes sértésnek. Erre vonatkozólag olvassa el Zulawski a bíróság ítéletét a Sebestyén—Szeffü irodalmi perben.

Nagy László és Virágh Ferenc.

Fábián László: Debussy és művészet. Pantheon kiadás. Budapest 1926.

A Papp Viktor szerkesztette »Zenei Pantheon«-nak ez a figyelemreméltó kötete egy komoly és elmélyedő zeneesztétikus lelkiismeretes és lelkes munkája. Amit címében ígér, meg is adja: valóban elének hozza Debussyt és művészetét, a zseniális lelki szükségéből őszintén ujjat ad Debussyt, a francia muzsikust, az embert, aki mint lírikus mindig egy a költészetével, annak mintegy eredője és művészetét, mely őszigaz lirizmusu hangjával a mai modern zene tiszta buzogásu forrása. Debussy zenéjének ugy a művészre, mint művészetére vonatkozó hiánytalan, alapos magyarázata ez a munka. Sőt néhol több annál, de ez már nem tartozik érdemei közé, mert azokat a mondatokat, melyeknek igazsága főként a zenetörténeti fejlődés esztétikai szempontjából legalább is vitás, nem a megállapodott kritikus-esztétikus, hanem Debussy művészetének feltételek nélkül hódoló rajongója írta. Nem Debussy tul, — hanem mások kevesebbre értékeléséről van szó. Hiba ez azért is, mert azt az olvasót, aki nincs teljesen tisztában a Debussy fellépését megelőző nagy német

romantika, különösen pedig Wagner esztétikai értékével, könnyen tévutra vezethetik a Debussy kiválóságának emelésére beállított szavak.

A tanulmány vázolja a francia és német zene állását Debussy fellépése előtt, utána jellemzi a »francia muzsikusk« Debussyt, aki az annyira sóvárgott és elnyomott gall stílusért a XVII. és XVIII. század u. n. clavecínistáiig (Couperin, Rameau) nyult vissza, azután elének állítja az ujjtót. Ez fa fejezet a legérdekesebb. Legkevesebb és nem is kiélezett benne a Debrussy előtti romantika esztétikai lebecsülése, finom élességgel meglátott és igaz, amit az ujjtóról mond és megírva is a legszebben van. Debussy munkásságát harmóniai és melódikus korszakra osztja és két korszakon belül négy stílusirányzatot különböztet meg. Külön fejezetet szentel itt Debussy operájának, a »Pelléas és Mélisande«-nak, melyet pompásan jellemez. Röviden és vázlatosan szól még Debussy hatásáról és ugyanugy adja életrajzát is. Kár, hogy Cocteau egy dolgozatán kívül a vonatkozó francia és egyéb irodalomról sem jegyzetben, sem másutt nem számolt be.

Mindazt, amit e könyvben Debussyról magáról olvasunk, szóról-szóra aláírjuk. Esztétikai ítéletének biztosságát és megbízhatóságát a lelkesedés heve edzi meggyőző erejűvé. Szépen és világosan állapítja meg a rokonságot Couperin, Rameau és Debussy között, akinek lírája inkább a tárgyakat énekelteni, mint ahogy amazoké is tette. Debussynek a természethez való viszonyát kitűnően világítja meg az ujjtóról szóló fejezetben. Debussy nem ábrázolja a természetet, hanem az annak szemlélete közben benne kelt zenei emóciókat örökíti meg. Talán kissé merész, de nagyon sok igazságot rejtő kijelentéssel záródik a Debussy hatásáról szóló fejezet: Debussy a XX. század Mozartja.

Nem fogadhatjuk azonban el Fábián Lászlónak a németekre (különösen Wagnerre) vonatkozó némely állítását. Nem szabad olyat állítani, hogy Debussy »több muzsikát, humanitást és több izlést óhajtott az opera műfajába belevinni«, mint Wagner, mert valaki még azt találná hinni, hogy Wagner nem elég izléses. »Pelléas«-t lehet »Tristan«-hoz hasonlítani, de fordítva, a »Pelléas«-t véve normálul ez mégis csak tulzás.

Bánrévy György

A munkásvándorlások és a fajkérdés. Három külföldi könyv.

Az emberiség mindnagyobb kiábrándulással kénytelen tapasztalni, hogy a háborút követő béke nem oldotta meg azokat a nagy problémákat, amik a nagy világháborút előidézték. A gazdasági versengés jelei máris kibontakoztak abból a gazdasági zürzavarból, ami a háborút követte. A népesség problémája pedig egyes államokban máris dinamikai erővel jelentkezik, úgyhogy sokkal jobban féltik tőle a mai »békehelyzet« felbomlását. A munkaalkalmak és a munkásvándorlás problémája, annak szociális és humanisztikus vonásaitól eltekintve, nemzetközi jelentőséghez jut. Elég itt csak az olaszok tripoliszi és franciaországi kivándorlására utalnunk, hogy a probléma fontosságára felhívjuk a figyelmet.

A francia publicistákat az utóbbi időben különösen foglalkoztatja a munkásvándorlás kérdése, amelyet most tanulságosan foglal össze Marcel Paon kezik, úgyhogy sokkal jobban féltik »L'Immigration en France (Payot Paris), című könyve. Franciaországban ez a kérdés különösen komplikált. Az ország lakossága állandóan csökken, a háború a munkaerőben végzetes pusztítást vitt véghez, másrészt Franciaországnak, hogy gazdaságilag helyreálljon, nagy ipari erőfeszítést kell megvalósítania. Ezért érthető, hogy a háború óta a franciák nemcsak nem akadályozzák meg az idegen munkások bevándorlását, hanem azt egyenesen elősegítették. Manapság mintegy másfél millió idegen munkás tartózkodik Franciaországban; belgák, olaszok, spanyolok, lengyelek, csehek, románok, magyarok stb. A franciák ezt az égetően fontos és külpolitikailag is jelentős kérdést teljesen elhanyagolták. Sem a bevándorlás, sem annak ellenőrzése, sem a bevándorlott munkásokról való gondoskodás egységesen megszervezve nincsen. A franciák bizonyos különbséget tesznek a bevándorlók között, aszerint, amint

kivánatos, vagy nem kívánatos elemekből állnak. Bár ez utóbbira nézve gyakorlatban kívánatos elemnek tartatnak a szövetséges állam munkásai, tekintet nélkül a megbízhatóságra, vagy a munkaképességre. Így például különösen elősegíthették a lengyelek bevándorlását, ami a francia kriminológiának nem vált hasznára a hivatalos francia statisztika szerint is. Ugyancsak erős olasz bevándorlás folyt és folyik Franciaországban, mely nemzetközi komplikációkra adott alkalmat és kétségtelenül az olasz-francia viszony egyik legkinosabb problémája. A bevándorlók leginkább bányaművekben nyertek elhelyezést, valamint nagy ipartelepeken és mezőgazdasági munkákban. Ez utóbbinál különösen érezhető az idegen munkaerő hiánya, aminek francia nemzetgazdasági szempontból felette nagy jelentősége van. Mindezek a bevándorlások azonban teljesen alkalmatlanul és egy megalapozott bevándorlási politika nélkül történtek és Marcel Paon, a fenti könyv szerzője joggal kritizálja a francia törvényhozás elmaradottságát. Az utóbbi években a franciák néhány állammal, nevezetesen Lengyelországgal, Belgiummal Luxemburggal és Csehszlovákiával államszerződést is kötöttek, amely már bizonyos haladást jelentett az eddigi zavaros állapotokhoz képest. A szerző ezeknek az államszerződéseknek az általánosítását követeli, valamint egy központi bevándorlási szervezetnek a fölállítását, amely törvényhozás útján egységesen szervezné ezt a fontos kérdést. A szerző javaslatokat terjeszt elő a bevándorlás ellenőrzésére, az idegenek védelmére, a bejutás és a tartózkodás szabályozására, a munkaerő stabilizására. Külön fejezetben tárgyalja azokat a kérdéseket, hogy vajjon a külföldi munkások a belföldi adózásoknak alávetettek-e, hogy milyen népjóléti intézkedésekre van joguk, valamint hogy a befogadó nemzet mennyiben köteles kulturális és erkölcsi szükségleteikről gondoskodni. Ezek a kétségtelenül igen fontos

problémák és minket a Franciaországba bevándorló magyarok nagy számánál fogva közelebbről is érdekelnek. A magyar közvéleménynek a figyelmét ezekre a kérdésekre föl kell hívni és a parlamentben foglalkozni kell vele. Jelenleg ugyanis államszerződés hiányában a kivándorló magyar munkások nem részesülnek a francia hatóságok részéről azokban a kedvezményekben, amikhez más nemzetek alattvalói jogot formálnak. Sem a szerződésnek kellő jogi védelméről nem gondoskodnak a franciák, sem balesetbiztosítási, sem kórházi, vagy betegsegélyzési akciójuk megszervezése nincsen. Arról nem is szólva, hogy míg a szövetséges nemzeteknek joguk van külön nemzeti iskolát fenntartani, a magyarok iskoláztatásáról eddig nem történt gondoskodás. Objektíve meg kell állapítanunk, hogy ebben nem a magyar kormány és a külföldi képviselők a hibásak, (akik ellenkezőleg mindent megtesznek a helyzet orvoslására), hanem egyrészt a munkáskérdésnek nagy elhanyagoltsága Franciaországban, másrészt az a tény, hogy Magyarországnak nincs Franciaországgal államszerződése.

Részben ezekkel a kérdésekkel foglalkozik Lucien Romier-nak egy briliáns könyve, amely *Nation et Civilisation* címmel most hagyta el a sajtót (Simon Kra Paris). A szerző ebben a művében egy nemzetközi problémának a biológiáját adja. A szerző távol áll attól, hogy az emberiség nagy problémáit egyszerűen a materialista kérdések befolyására vezesse vissza, de mint a francia közgazdaságnak egyik legélesebb szemü megfigyelője, könyvében nem győzi eléggé hangsúlyozni a gazdasági egyensúly fontosságát Európa életében. A háború által kizökent egyensúly európai probléma. Ha ez a földrész nem fog visszazökkenni gazdasági nyugvópontjába, akkor ez nemcsak Európa, hanem az egész eddigi civilizáció bukását fogja maga után vonni. Romier a legfontosabbnak a gazdasági csere-

forgalom megindulását és kereskedelmet akadályozó mesterséges vámok leépítését tartja, élesen elítéli azokat az államokat, amelyek mint például a kis antant államai a stratégiai szempont által megvont határokat zárt gazdasági egységbe igyekeznek kiélelni és ezzel rendkívül megzavarják a nemzetközi kereskedelmet és csereforgalom lebonyolítását. Ettől függ Európa jövője és ezért a jövőért vívott harcban a munkáskérdés rendkívül nagy fontosságot játszik. A szerző a francia gazdasági krízis megoldásában kapitális fontosságot tulajdonított a munkásbevándorlás kérdésének. Ezt a kérdést szerinte csak úgy lehet megoldani, ha az iparcikkek előállításának ára olcsóbbodik, ezt pedig csak munkásbőséggel lehet elérni és ezért szükséges szerinte a munkásbevándorlást kanalizálni és stabilizálni, hogy ezzel elkerüljék a munkátlanságot, »ami egyszer még egész Európa szörnyű aggodalmává lesz«. Érdekes, hogy ezek a francia publicisták az idegen munkáskérdésekkel kapcsolatban még nem vetik fel a faji problémát a maga mélységében. Általában egy nép sem olyan féltékeny és büszke a maga fajiságára, mint a gloire nemzete. És bár a munkásbevándorlás szabályozásánál mutatkoznak olyan szempontok, amelyek a latin (olasz, spanyol) fajúak bevándorlását akarják elősegíteni, meg kell állapítanunk, hogy a francia közvélemény a faji kérdést még a régi liberális világnézet szempontjából tekinti. Hiszen maguk az Action Française emberei is, akik egy integrális nacionalizmus jelszavát nyomtatják minden nap lapuk homlokára, idegenül állanak a race-izmus, a völkisch és a fajvédő mozgalmakkal szemben. A francia antiszemitizmus is nagyjából részben bölcselmi és pszichológiai elemekből táplálkozik és nem a faji elmélet alapjaira épít. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy ez a bevándorló munkásság nem igen vegyül el és szivódik föl a faji tömegekbe, amely előlük teljesen elzárkózik.

Egészen más az eset az Egyesült Államokban. Ennek példája világosan mutatja a munkásbevándorlás és a faji kérdés szoros összefüggését. Addig, míg a bevándorló munkás nem olvad bele a nemzet testébe, addig az Egyesült Államok is ép oly liberálisán kezelték a munkásbevándorlást, akár csak a franciák, lassanként azonban a helyzet egészen megváltozott. 1882-ben a kínai, 1907-ben a japán, végül 1917-től kezdve az európai bevándorlás ellen védekeznek. 1924-ben 1.218,480 volt a bevándorlók száma, amely a védekező rendszabályok után 1918-ban 1.100,618-ra csökkent, de 1920-ban újra felment 1.218,480-ra. Nem akarunk ezzel a kérdéssel bővebben foglalkozni, mert annak minket érdeklő vonatkozásai ugyanis ismereteseek a magyar közvélemény előtt. Egy angol szerző Henry Pratt Fairchild »The Melting Pot Mistake« (Boston Little Brown And Company) című érdekes könyvében hívja föl most erre a kérdésre a figyelmet. »Melting Pot a nagy olvasztó katlan« címmel, Zangwill, a nemrég elhunyt világhírű zsidó író ruházta ezt a kifejezést Amerikára és emelte ki ennek a nagy olvasztó katlannak asszimiláló képességét, amely a legkülönbözőbb nemzetekből olvasztja ki az Egyesült Államok polgárait. Valamikor az amerikai közvélemény talán büszke is volt erre, ma már azonban fél tőle, védekezik ellene és fölismeri a faji vegyülés bomlasztó hatását. Fairchild professzor szerint Amerika máris szenved és még a jövőben is fog szenvedni ennek a Melting-Pot politikának a hibái folytán. Szerinte minden nép csoportosulásának alapja a faji közösség. A nemzeti alap már egy seconder fejlődés és bár — mondja a szerző — manapság ez az utóbbi a nemzetekhez való tartozás jele, ez nem gyökerezik olyan mélyen, mint a »Race is unherited, nationality is acquired«.

A szerző kimutatja azt, hogy illúzió volt az a reménység, amely szerint ezeket az elemeket az olvasztó

katlan útján asszimilálni lehet. Jelenleg Amerika már le is mondott arról, hogy a bevándorlott tyipust asszimilálja és fajvédelmi szempontból inkább elkülöníteni igyekeznek őket. A szerző szerint az asszimilálás csak egészen különös feltételek mellett és nem minden népfajjal lehetséges, ezek a feltételek pedig az Egyesült Államokban nincsenek meg, épen ezért a szerző a Melting Pot politikájával való teljes szakítást és erőteljes fajvédelmi intézkedést kíván.

Dr. G. Gy.

Geo Clifford: A lasszós leány. Amerikai regény. Fordította Szerlemhegyi Ervin. Bp., é. n. Légrédy.

Geo Clifford angol író regényeivel és drámáival jelentékeny sikereket ért el Európában és Amerikában. Ügyes meseszövő; fordulatos, élénk. A lasszós leány tipikus amerikai regény, tele romantikával s a romantikus amerikai prairie élet sok érdekes szereplőjével. A regény főérdeme, hogy minden meseterkéltség nélkül egyszerű eszközökkel tud hatást elérni. Szívesen lapozzuk végig az üde, étellel telt regényt s követjük az író a romantika útján. Az írónak elsősorban szórakoztatás a célja s ezt el is éri. A fordító szép munkát végzett. *h. s.*

Két költő. — (Radó Antal: Magyar sirámok és egyéb költemények. Budapest. 1927. Lampel. — Holicsy Gyula: Minden mindegy. Budapest. 1927.)

Világnézetük, művészi irányuk és állásfoglalásuk, egyéniségük szinte szöges ellentétben áll egymással. Radó Antal a derűs szemléletben, a kiegyensúlyozott lelkiségben feldodott kor poétája, aki hosszú évek tapasztalatainak gazdagságával objectivvé formált lelkével nézi a rohanó élet káprázatos változatosságát, de ebből a változatosságból csak a nemes, magasztos eszmék és

a bensőséges, meleg érzések ihletik szívét, s keserűn, zokogón tépi lantját, amidőn összeomlott hazájának képe villan meg szeme előtt. Holicsy Gyula a fiatal évek lázas utkeresője, aki önmagában oldja fel az élet minden ragyogását és minden sötét-ségét. Csupa ideg, csupa érzékeny-ség, mely minden ingerre reagál. A ma gyermeke, égő szavakkal akarja magához ölelni a fiatalság minden álmát, minden kívánságát, még csak önmagát érzi, megélőjét az élet tiszta, nagy misztériumainak. Művészi technikában is ellentétei egymásnak: Radó Antal az Arany-iskola stilművésze, Holicsy Gyula még keresi a formát, nyelvet, amely hű tükrözője lehetne bőséges mon-danivalóinak.

(-gyó-)

Magyar népballadák. Bevezetés-sel és jegyzetekkel kiadta: Grag-ger Róbert. A Napkelet könyvtára. 19. Bp. 1927. Magy. Irod. Társ. 8°. 212 l.

Aberlini egyetem fiatalon elhunyt, tragikus sorsa tanárának, irodalmi forrásaink jeles kutatójának post-humus munkájával lepté meg a Ma-gyar Irodalmi Társaság az olvasó-közönséget, kiadva a Napkelet könyv-tárának 19-ik kötete gyanánt Grag-ger Róbert értékes dolgozatát s 141 népballadánk szövegét minden egyes darabnak forráskritikai „jegyzeté-vel“. Gragger tanulmányában, — mely szintétikus képét adja a ma-gyar ballada-költészet fejlődésének, — elméleti megállapításokon kívül érdekes és új szempontu megfigye-léseket nyújt népballada-gyűjtésünk fejlődéséről, a kezdeti tapogatódzó stádiumtól egészen a legfinomabb folklorisztikus-fonográf kutatásig. Tanulmánya során rámutat a nóta-

fák és a régi német Spielmannok közötti rokonságra. Majd ismerteti a táncdal és a ballada rokonságát. Végül is rátér a magyar népiének-költészetnek fejlődésére s érdekesen vizsgálja legelső megnyilatkozásától teljes kibontakozásáig. A kiadott népballadák teljes tisztaságukban tükrözik nép-nemzeti jellemvoná-sainkat. Emeli értéküket az is, hogy teljes kritika-filológiai apparátussal kerültek a nyilvánosság elé.

Kozocsa Sándor dr.

KIÁLLÍTÁS.

Székely fiatalok. A transzilváni tölgy-nek négy fiatal hajtása szökött sudárba a magyar földön, négy fiatal góbé mű-vésze bomlott szét terebélyesre, a szomorú magyar tavaszban bizakodást varázsolva a fáradozó szivekbe.

A Vilmos császáruti Erdélyi Házban állítottak ki Székelyország négy fiai. Miklós József már két díjat nyert a tárlatokon, most tért haza Párisból. A Magyar Angelus című hatalmas vász-nán mintha ez meg is érződne. A „Pom-pás nő-szirom“, a „Sokác leány“ és „Márta“, egy fehérruhás portré, olyan kvalitással dicsekednek, mely csak a kiforrott művészek sajátja. Tájképei, ha tónusúksötét is, levegősek és élnek. Ugy látjuk, igen erős a kompozícióban. Minden képe ígéret, — teljesített ígé-ret, és indulás egy magasabb oromra. S mi hisszük, hogy oda is fog érni. — Sir Andor a szívek muzsikusa; akva-relljein dús és ragyogó színfoltok bu-jálgodnak, „Barackfái“-rólegy egész ta-vaszi szimfoniát harsognak felénk. — Bordy András fejei mélységesen hűek és emberiek. Kerekes György szén-rajzai biztos vonalúak. Bizunk mind-anyiukban és figyelve várjuk fejlődé-süket. (N.)

*Minden cikkért írója felel.
Kéziratokat nem adunk vissza.*

Felelős kiadó: Radnóti István.

Kiadótulajdonos:
Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság.
Budapest, IX. Köztelek-utca 1.

„TECHNIKA“

kő- és könyvnyomda, kiadóvállalat,
könyv-, papir- és rajzszekereskedés részvénytársaság
BUDAPEST, I. KERÜLET, BUDAFOKI-ÚT 5. SZ.

SPECIÁLIS ÜZLET

építészeti, mérnöki művek és nyomtatványokban.

TECHNIKAI MŰVEK

sokszorosítása, bizományi kezelése
és kiadása.

LITOGRAFIÁJÁBAN

művészi kivitelben készülnek
plakátok, tervrajzok, térképek, levél-
papirfejnnyomatok, jegyzetek stb.

KÖRZÖK, LOGARLÉCEK, RAJZPAPIROK,

rajzszerek, faárúk és vegyészeti
cikkek legnagyobb választékban.

NYOMTATVÁNYOKAT
modern kivitelben, mérsékelt áron
készít.

A „TECHNIKA“ kő- és könyvnyomda, kiadóvállalat, könyv-, papir- és rajzszekereskedés részvénytársaság a technikai körök részvételével alapított s azok ellenőrzése mellett működik. — Napi bruttóbevételeinek egy részét a műegyetemi hallgatók segélyezésére fordítja.

Molnár Jánosné
fehérenemű és vegytisztító üzeme
szépen, olcsón dolgozik

FŐÜZLET:
VI. Hunyadi-tér 7. szám.
FIÓKÜZLETEK:
IX. Ráday-utca 29., Üllői-út
70. VII. Rottenbiller-u. 44.

CENTRUM

KIADÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

**Könyv-
nyomda**

**Könyv-
kötészet**

Készít: könyveket, folyóiratokat, hirlapokat, meghívókat, kereskedelmi nyomtatványokat, névjegyeket, esküvői és bál meghívókat, falragaszokat és könyvkötészeti munkákat izléses kivitelben

Budapest, IX. Köztelek-u. 1. Telefon: J. 434-91

ORVOSOK, ORVOSTANHALLGATÓK, JOGÁSZOK

kizárólag

Novák Rudolf és Társa

szakkönyvkereskedéseiben vásárolnak

VIII. BAROSS-UTCA 28.
orvosi szakkönyvkereskedés

IV. EGYETEM-TÉR 5.
jogi szakkönyvkereskedés

Katalógusok bérmentve

ZÁLOGCÉDULÁKAT

kiváltak. Ékszereket, briliánsokat bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, Budapest Király-utca 51.

(A Teréz-templommal szemben. Telefon.)

ELADÓ!

?

1 és 2 éves gyökeres szőlőoltványok, sima és gyökeres amerikai vadveszszők, több fajban gyümölesfák, akác és gledichia csemeték

Építéshez
való
falazókő

o- Árjegyzéket küld: -o

Molnár Mihály

:-: Abaujszántó :-:

Minden kapható

magyar és külföldi
könyvet

gyorsan és pontosan szállít

a „Studium“
könyvesbolt

Budapest IV. Múzeum körút 21.

Telefon: József 123 — 28.

Erdélyi könyvek
főbizományosa.

Magyar Telefon Hirmondó és Rádió R. T.

VII. kerület, Rákóczi-ut 22.

Teljes rádióvevő berendezések, alkatrészek,
Antenna szerelések stb.

Mielőtt rádió készüléket vesz, forduljon
tanácsért cégünkhöz!

Az egységes magyar gyorsírást legrövidebb idő alatt megtanulhatja
dr. Radnai Bélának az egységes gyorsírás szerzőjének

GYORSÍRÓ ÉS GÉPIRÓ SZAKISKOLÁJÁBAN

Budapest, VIII. ker. József körút 29. szám.

Az iskola biztos sikerrel előkészít az állami, irodai, gyorsírói és gépirói szak-
vizsgára, a gyorsírás, szépirás és gépirástanítói és a beszédirói vizsgákra.

Német gyorsírás tanítás az egységes gyorsírás szerint.

Ingyen állásközvetítés!

Jelentkezni lehet minden nap.

Zsoldos tanfolyam

Budapest, VII. kerület, Dohány-utca 84. szám.

Elő készít

polgári- és középiskolai magánvizsgákra,
érettségire.

Telefon sz. J. 121—47.

Telefon sz. J. 124—47.

TUZA ISTVÁN

angol uri-szabó

BUDAPEST, VIII. MÁRIA TERÉZIA-TÉR 3

TELEFON JÓZSEF 75—93

K É S Z I T:

sport, zakó, és estélyi öltönyöket, felöltő és átmeneti kabátokat, ugy-
saját, mint hozott anyagból, elsőrendű kivitelben és szolid árak mellett.

Egyetemi hallgatóknak árengedmény!

Miklós József: Assisi Szent Ferenc.